

MENORA

Glasilo Židovske općine Osijek

Broj 22, Osijek, siječanj 2025. / Tevet 5785.

*Izdavač: Židovska općina Osijek,
Radićeva ulica 13, 31000 Osijek
Tel/fax: 031 211 407
E-mail: info@zo-osijek.hr*

Urednica: Nives Beissmann

*Urednički savjet: Damir Lajoš,
Željko i Sara Beissmann,
Ana Karlović*

*Tehnički urednik i priprema:
Nives Beissmann*

*Fotografije: Boris i Tomislav Lichtenthal, Nives
i Željko Beissmann, Mirko Štark, Suzana Agotić,
Zvonko Horvat, Suzana Pajnić, OŠ "Mladost"
Osijek, OŠ Bartola Kašića Vinkovci*

Tisak: Čarobni tim d.o.o., Osijek

Otvaranje Mjeseca židovske kulture 2024.

SADRŽAJ:

Riječ urednice, <i>Nives Beissmann</i>	4
Riječ predsjednika Židovske općine Osijek, <i>Damir Lajoš</i>	4
Aktivnosti ŽO Osijek.....	5
Otvaranje Mjeseca židovske kulture, <i>Ana Lehocki-Samardžić</i>	6
Sjećanje na vukovarske Židove, <i>Maja Buljubašić</i>	7
Bijeli sjaj u mraku, <i>Gabrijela Odošević</i>	8
Židovska tura po Donjem gradu, <i>Jelica Kordić</i>	10
O predavanju Crkva i Židovi, <i>Julijana Mladenovska-Tešija</i>	11
Prikaz jezičnog krajobraza na židovskim grobljima, <i>Tomislav Vuković</i>	12
Čuvari Mrtvog mora, <i>Tomislav Vuković</i>	14
Radionica izraelskog plesa, <i>Nika Boras</i>	15
Izraelski street food, <i>Marijeta Kvetek</i>	16
O književnoj večeri s Paulom Rem, <i>Nives Beissmann</i>	17
Koreodrama o Otti Berger, <i>Ozana Vignjević, Inja Dorić</i>	17
Ruta i Estera: Između zemlje i neba, <i>Nives Beissmann</i>	19
Tragovima sjećanja na Vilmu i Otti, <i>Durđica Radić</i>	20
O filmu Golubica: Čudesna priča, <i>Dina Molnar</i>	21
Udruga Kreaktiva u Živoj knjižnici u Muzeju osobnih priča, <i>Sanela Ravlić</i>	22
Turnir u stolnom tenisu, <i>Željko Beissmann</i>	23
Turnir u šahu, <i>Zvonko Horvat</i>	23
S predavanja o Židovima Krakova, <i>Nives Beissmann</i>	24
Žuta, <i>Helena Bukarica</i>	25
Kamen spoticanja za Alfreda Fischera, <i>Nives Beissmann</i>	26
S predavanja o Oppenheimeru, <i>Dora Rašić</i>	27
Živa knjižnica s osječkim gimnazijalcima, <i>Ana Sesar i Karla Andrišić</i>	28
Večer židovske kulture u Belišću, <i>Lidija Aničić</i>	29
Večer jidiša i ladina, <i>Nika Boras</i>	30
S predavanja o Branku Poliću, <i>Violeeta Herman Kaurić</i>	31
Plesne radionice za Dan jezika, <i>Anita Kopic</i>	32
Radionice za učenike i roditelje u Vinogradcima, <i>Melita Vujičić</i>	33
S promocije slikovnice Majka Amadeja, <i>Nives Beissmann</i>	34
Biblijska magija u Domu hrvatske vojske, <i>Mirko Štark</i>	35
OŠ “August Šenoa” u Mjesecu židovske kulture, <i>Danijela Kemper Papp</i>	36
Tjedan židovske kulture u OŠ Bartola Kašića Vinkovci, <i>Tihana Perić i Ivana Spajić</i>	37
Tjedan židovske kulture u OŠ Mladost Osijek, <i>Marijeta Kvetek i Jasna Jakopović</i>	38

Poštovani čitatelji,

pred vama je novi broj našeg časopisa. Ovo izdanje u potpunosti je posvećeno aktivnostima koje su bile dio Mjeseca židovske kulture 2024. Opet je bilo potrebno dosta vremena da se skupe svi tekstovi, ali mislim da je bitnije da svaki događaj bude popraćen nego da žurimo s objavom.

Ovogodišnji MŽK trajao je pet tjedana, najdulje do sada, a razlog toga je DOR, seminar koji nam je malo pomrsio planove. No ipak smo pronašli rješenje i nastavili Mjesec nakon završetka DOR-a. MŽK je ove godine bio raznolik kao i inače; bilo je novih, drugačijih događaja, ali i onih koje tradicionalno imamo svake godine. O svemu tome možete čitati u ovom broju. Nadam se da ćete uživati!

Pozdrav do sljedećeg broja,

Nives Beissmann

Dragi naši članovi,

Sretna nova godina! Znam, znam, nije ovo jedna od naših koje slavimo (ili ne slavimo), ali svejedno. Odrastali smo s ovim kalendarom, koristimo ga u svakodnevnom životu i sasvim je prirodno proslaviti kraj jednog ciklusa i početak novog, sa svim obećanjima, planovima i promjenama koje uz to idu. Mogli bismo se namjerno opirati obilježavanju jer nije dio židovske tradicije. Mogli bismo se isključiti iz sve te gungule oko nas i dok traje opće dobro raspoloženje biti tmurni negdje u uglu i čekati da nas netko pita čemu to. Onda bi da mu mi objasnili kako smo mi u pravu, a oni nisu. Ali nitko nas ne pita. Nitko ne voli ubijanje dobrog raspoloženja, a kod nas, dok čekamo tu kataklizmu (koja nikako da dođe) koja će pokazati kako smo mi svo vrijeme bili u pravu, raste frustracija. Onda frustracija može postati bijes, a bijes nasilje. Svjedočimo o ljudima koji su izgubili strpljenje i, razočarani što svijet oko njih ne doživljava njihove probleme onoliko ozbiljno koliko oni misle da treba, pribjegavaju nasilju da skrenu pozornost. Raznesu se bombom. Zaletite se vozilom u nevin puk. Iskale svoj bijes na slabijim članovima vlastite obitelji.

No to nismo mi!

Mi živimo u dijaspori, znači u svijetu koji narodski nije naš. No s njim neizbježno dijelimo sve nedaće: potrese, poplave, ekonomske krize, ratove, epidemije, pa zašto onda ne bismo dijelili i radosti? Ovakav vremenski ciklus u kojem nova godina označava kraj i početak nije dio naše tradicije, ali je dio našeg života. Nije li stoga potpuno prirodno praviti planove za novi ciklus: više ću vježbati, zdravije ću jesti, bit ću bolji, štedjet ću, putovat ću, i nije li stoga potpuno prirodno unaprijed se radovati svim mogućnostima novog ciklusa, nove godine? Nije li potpuno prirodno dopustiti da se to svečarsko raspoloženje, sva ta radost, prelije i u nas?

Čuvati tradiciju je važno. Mi smo Židovi čak i ako smo zaboravili da to jesmo. Ali čuvati tradiciju ne znači nametati ju drugima, očekivati da ju oni moraju znati i da trebaju prilagođavati svoj život našim tradicijskim potrebama, niti zlorado uživati u samopercipiranoj superiornosti. I svakako ne znači da ćemo se zaletjeti vozilom u grupu nevinih svečara jer ne doživljavaju dovoljno naše frustracije, ma koliko one nama važne bile.

Zato je važno živjeti život koji nam je dan i koji neizostavno živimo. Važno je aktivno i kontinuirano sudjelovati u svim njegovim dijelovima, važno je glasati na različitim izborima, važno je pratiti što se događa u svijetu oko nas, važno je računati na promjene. Prisiljeni smo dijeliti nedaće, ali je važno dijeliti radosti i zato...

Sretna nova godina!

Damir Lajoš

Aktivnosti u Mjesecu židovske kulture 2024.

1. rujna Otvaranje Mjeseca židovske kulture 2024. koncertom sefardske glazbe – grupa *Shira U'fila* (foaje HNK Osijek)
2. rujna Izložba i predstavljanje projekta *Koga smo zaboravili? Nasljeđe Židova u našem gradu* – suradnja s Europskim domom Vukovar i Gimnazijom Vukovar (Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek)
3. rujna *Bijeli sjaj u mraku: priče o porculanskim i keramičkim predmetima iz osječkih židovskih obitelji* – predavanje Gabrijele Odobašić (Muzej Slavonije Osijek)
4. rujna Židovska tura Donji grad – vodič Tomislav Vuković
5. rujna *Crkva i Židovi* – predavanje Grge Grbešića (knjižnica Evanđeoskog teološkog veleučilišta)
6. rujna *Groblja kao čuvari obiteljske i kulturne baštine – prikaz jezičnog krajobraza na židovskim grobljima Slavonije i Baranje* – predavanje Ane Lehocki Samardžić (ŽOO)
7. rujna Prikazivanje izraelskog dokumentarnog filma *Čuvari Mrtvog mora* – suradnja s Veleposlanstvom Izraela (kino Urania)
8. rujna *Zaplešite s nama* – plesna radionica, voditeljica Nives Beissmann (ŽOO)
9. rujna *Izraelski street food* – predavanje Ziva Luxenburga i degustacija izraelskih specijaliteta (ŽOO)
10. rujna Književna večer s Paulom Rem: *Komunikacija židova i kršćana u hrvatskoj književnosti*, uz nastup Glazbene škole Franje Kuhača Osijek (knjižnica Evanđeoskog teološkog veleučilišta)
11. rujna Židovska tura Donji grad – vodič Tomislav Vuković
12. rujna *Otti* – koreodrama u izvedbi skupine *Koreos*
Ruta i Estera: između zemlje i neba – predavanje Julijane Mladenovske-Tešija (knjižnica Evanđeoskog teološkog veleučilišta)
13. rujna Otvaranje izložbe *Tragovi svjetla: Biti žena u Holokaustu* – suradnja s Veleposlanstvom Izraela
Tragovi prošlosti – program o Vilmi Vukelić – izveli učenici Medicinske škole Osijek
Otti – koreodrama u izvedbi skupine *Koreos* (Arheološki muzej)
14. rujna Živa knjižnica u Muzeju osobnih priča (Anđelko Srđak i Nives Beissmann)
Prikazivanje igranog filma *Golubica: Čudesna priča* (kino Urania)
15. rujna Turnir u šahu za pripadnike nacionalnih manjina (Zrinjevac)
Turnir u stolnom tenisu za pripadnike nacionalnih manjina (ŽOO)
16. rujna *Židovi Krakova* – predavanje Anđelka Srđaka (ŽOO)
17. rujna Likovna radionica za odrasle – voditeljica Kristina Delalić-Vetengl (ŽOO)
19. rujna Predstavljanje projekta UNITED – izvođenje koreodrame *Otti* u izvedbi skupine *Koreos* – suradnja s Nansen dijalog centrom i Tehničkom školom i prirodoslovnom gimnazijom Ruđera Boškovića Osijek
20. rujna Postavljanje kamena spoticanja za Alfreda Fischera – suradnja s Centrom za promicanje tolerancije i očuvanja sjećanja na Holokaust i Gradom Osijekom (Ulica Otokara Keršovanija 6)
Robert Oppenheimer: Briljantni fizičar – predavanje Darka Fischera (Filozofski fakultet)
21. rujna Živa knjižnica u Muzeju osobnih priča (Srebrenka Pavičić i Darko Fischer)
Likovna radionica za djecu i roditelje – voditeljica Kristina Delalić-Vetengl (ŽOO)
Večer židovske kulture u Belišću – otvaranje izložbe *Tragovi svjetla: Biti žena u Holokaustu*, nastup Glazbene škole Franje Kuhača (Ivan Bulić, vokal i violina, Ivančica Hinek, klavir), nastup plesne grupe *Haverim Shell Israel* (Palača Gutmann, Belišće)
23. rujna *Koncert jidiša i ladina* – Josip Paulić, tenor, Ante Blažević, klavir (Filozofski fakultet)
24. rujna *Židovska obitelj: Primjer obitelji Polić* – predavanje Ljiljane Dobrovšak (ŽOO)

26. rujna Plesne radionice izraelskog plesa u Jezičnoj gimnaziji u sklopu Međunarodnog dana jezika, voditeljice Tena Ugljik i Sara Beissmann
29. rujna Živa knjižnica u Muzeju osobnih priča (Sara Beissmann i Romana Pavlov)
- 23.-27. rujna Tjedan židovske kulture u OŠ Bartola Kašića, Vinkovci
30. rujna Radionica izraelskog plesa – voditeljica Nives Beissmann, radionica oslikavanja šalica židovskim simbolima – voditeljica Melita Vujičić, nastup plesne grupe *Haverim Shell Israel* (OŠ Ivana Kukuljevića Belišće, Područna škola Vinogradci)
- 1.-4. listopada Tjedan židovske kulture u OŠ „Mladost“ Osijek
3. listopada Promocija slikovnice *Majka Amadeja* u samostanu Milosrdnih sestara sv. Križa u Đakovu i nastup plesne grupe *Haverim Shell Israel*
5. listopada Zatvaranje Mjeseca židovske kulture mjuziklom *Josef i njegova braća* (Dom hrvatske vojske)

Otvaranje Mjeseca židovske kulture 2024.

“Glazba je stvar dijaloga i radosti trenutka.”

Stefan Sablić

U prepunom foajeu Hrvatskog narodnog kazališta u Osijeku emotivnim koncertom grupe *Shira U'fila* otvoren je četvrti po redu Mjesec židovske kulture. Zvuci skladbi *En el tu alto, Si konosias, Avre tu puerta serada, Osman aga, Si verias, Yaala, yaala, Bayla bayla* i mnogih drugih ispunili su ne samo predivan prostor kazališnog foajea, nego i srca mnogih koji su po četvrti put željno iščekivali početak ove sve važnije manifestacija za naš grad i regiju.

Shira U'fila na hebrejskom jeziku znači „pjesma i molitva“ što upućuje i na repertoar grupe. Gruppu je 2000. godine osnovao Stefan Sablić, vokalni solist, aranžer i kompozitor grupe, kao i izvođač na udu, tradicionalnom bliskoistočnom kordofonom instrumentu tipa laute. Sablić je također i kazališni redatelj i kantor beogradske sinagoge Sukat Šalom te osnivač i predsjednik Jevrejskog centra za kulturu i umjetnost. Upravo je on taj koji je svojim

znanjem, ekspertizama i širokim pristupom sefardskoj glazbi odredio smjer rada grupe, što uključuje multikulturni pristup kao nasljeđe kulturno slojevitog Balkana, Mediterana, Bliskog Istoka i Sjeverne Afrike. U svojim nastupima i objavljenim albumima *Shira U'fila* kombinira glazbene elemente španjolske, sefardske, hebrejske, turske, arapske, grčke i južnoslavenske balkanske kulture što se vidi u izboru glazbala, u stilu izvođenja pjesama i pojavnosti mnogih jezika što je i osječka publika imala priliku doživjeti. Zvuci sefardske glazbe upotpunjeni su tekstovima na ladinu, hebrejskom, srpskom, turskom i grčkom jeziku. Sve to prikazuje višeslojnost sefardskog nasljeđa što je *Shira U'fila* pokazala ne samo glazbom, već i izvrsno pripremljenim usmenim dionicama o sefardskom nasljeđu na Balkanu, kojima su osječkoj publici približili bogatu kulturu Židova na našim prostorima.

Izvrсна *Shira U'fila* predstavila se osječkoj publici repertoarom s pjesmama koje tematski obrađuju obitelj kao središnju temu ovogodišnjeg Mjeseca židovske kulture kroz prizmu međusobnih odnosa, ljubavnih odnosa, ali i odnosa pojedinca s Bogom. Budući da glazba koju izvodi *Shira U'fila* istovremeno čuva sefardsku tradiciju, ali je i kreativno inovira, istražujući mnoge potencijale za kulturnim dijalogom, možemo sa sigurnošću reći da je *Shira U'fila* izvrstan odabir za otvorenje manifestacije koja će kroz cijeli mjesec rujna približavati kulturnu baštinu Židova naše regije te istom promovirati kulturni i društveni dijalog kao temelj multikulturne Europe. Ovi iznimni glazbenici svojim su glazbenim i ljudskim kvalitetama opravdali što su baš oni odabrani za otvorenje serije događaja u Mjesecu židovske kulture.

Ana Lehocki-Samardžić

Sjećanje na vukovarske Židove

Dio izložbe u Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek

U okviru Mjeseca židovske kulture, u Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek, osječka javnost imala je priliku posjetiti izložbu koja prikazuje nasljeđe Židova i nekadašnje židovske zajednice u Vukovaru. Izložba je nastala u okviru projekta *Koga smo zaboravili? Nasljeđe Židova u našem gradu* koji provodi Europski dom Vukovar i rezultat je istraživanja židovske povijesti i kulture u Vukovaru prije i tijekom Drugog svjetskog rata te nestanka židovske zajednice tijekom Holokausta. Istraživanje su proveli učenici Gimnazije Vukovar koji su kroz brojne obrazovne aktivnosti unutar projekta učili o metodama istraživanja lokalne povijesti te o važnosti takvih istraživanja za upoznavanje i suočavanje s prošlošću.

Izložbu je otvorila Dijana Antunović Lazić, izvršna direktorica Europskog doma Vukovar, osvrnuvši se na dosadašnje reakcije na izložbu, kako javnosti i građana, tako i institucija, a koje su bile izrazito pozitivne. Izložbu su do sada

imali priliku vidjeti posjetitelji Gradskog muzeja Vukovar u okviru Noći muzeja tijekom prosinca 2023. i siječnja 2024. godine.

9. svibnja 2024. godine, na Dan Europe i Dan pobjede nad fašizmom izložba je, na inicijativu policijskih službenika, postavljena u prostoru Policijske postaje Vukovar s ciljem podizanja svijesti o Holokaustu, kako bi se policijskim službenicima omogućilo stjecanje spoznaja koje im mogu izravno pomoći u provedbi proaktivnih i preventivnih aktivnosti usmjerenih na sprječavanje antisemitizma, govora mržnje i svih oblika diskriminacije. Plan je da do kraja godine ova izložba bude postavljena u Gimnaziji Vukovar te nakon toga u Zagrebu u okviru godišnjeg seminara *Učimo o prošlosti – Djelujemo za budućnost, koji je dio velikog međunarodnog projekta CARE – Suprotstavljanje negiranju i iskrivljavanju činjenica o Holokaustu aktivnim građanstvom*.

Maja Buljubašić, viša savjetnica na ovom projektu predstavila je projekt. Izradi biografija vukovar-

skih Židova prethodila je obrazovna radionica *Rad na biografijama* koju je provela *Documenta – Centar za suočavanje s prošlošću*. Fotografije židovskih mjesta u Vukovaru učenici su izradili uz mentorstvo profesionalnog fotografa Daria Matića, a za istraživanje židovske kulture koristili su literaturu koja je dostupna u Gradskom muzeju Vukovar, Gradskoj knjižnici Vukovar i na internetu.

Nastavnik povijesti u Gimnaziji Vukovar, Dubravko Žuvić, ističe da su učenici pozitivno reagirali na ovakav pristup istraživanju povijesti koji podrazumijeva veću angažiranost učenika u otkrivanju i dolaženju do informacija od onoga u formalnom obrazovanju.

Samu izložbu osječkoj javnosti predstavile su tri učenice vukovarske gimnazije objasnivši da se izložba sastoji od tri glavna dijela: prvi dio govori o povijesti vukovarskih Židova (kultura, tradicija, rodne uloge te uloga zajednice i doprinos društvu). U drugom dijelu prikazani su životopisi/biografije odabranih židovskih građana Vukovara, a treći dio sadržava fotografije vukovarskih židovskih lokacija danas, govori o komemoraciji danas, kada ni jedna od nekadašnje dvije vukovarske sinagoge više ne postoji. Praznina u prostoru poistovjećuje se s prazninom u društvu, u kojem više nema Židova, kao i s prazninom u kolektivnom sjećanju.

Učenice su također naglasile da su se lijepo zabavile i puno naučile istražujući povijest na ovakav način.

Maja Buljubašić

Bijeli sjaj u mraku

S predavanja Gabrijele Odobašić u Muzeju Slavonije

Sadržajno bogatoj manifestaciji Mjesec židovske kulture 2024. ponovno se priključio osječki Muzej Slavonije, nastavljajući dobru suradnju iz prethodnih godina. U četvrtak 3. rujna u poslijepodnevnom satima održano je predavanje kustosice Gabrijele Odobašić pod nazivom *Bijeli sjaj u mraku: Priče o porculanskim i keramičkim predmetima iz osječkih židovskih obitelji*. Tema ovogodišnjih susreta, predavanja i radionica vezana je uz obitelj, a iz raznovrsnog fundusa Muzeja za ovu priliku izdvojena je priča o ukrasnim i uporabnim predmetima povezanim s obiteljskim okruženjem.

Predavanje i dublju analizu potaknula je Zbirka keramike Odjela umjetničkog obrta. Dodatni interes izazvala je i povijesna dokumentacija iz vremena Drugog svjetskog rata, koja se čuva u Povijesnom odjelu Muzeja Slavonije. Cilj je bio pronaći predmete u Zbirci koji

se provenijencijom mogu povezati s osječkim židovskim obiteljima. Treba napomenuti kako predmeti nisu religijskog karaktera, već su to ukrasni i uporabni predmeti korišteni do Drugog svjetskog rata. Kroz priče o svakodnevnim predmetima, poput porculanskih posuda, vaza, šalica, tanjura ili majoličkih jardinièrea, upoznajemo se s nekoliko uglednih židovskih obitelji. Naizgled obična muzejska građa otvara zanimljive teme o kulturi stanovanja, uređenju doma i kolekcionarskom duhu. Analizom ovih predmeta otkriva se njihovo porijeklo, tko ih je izradio, naručio ili koristio, dok tamni tragovi na njima svjedoče o njihovom oduzimanju iz obiteljskih ostavština. Naziv „bijeli sjaj u mraku“ odnosi se upravo na tu simboliku – predmeti su najčešće oduzeti tijekom procesa zapljene imovine.

Među tragičnim primjerima iz Drugog svjetskog rata ističe se

kolekcija dr. Hermanna Weissmanna. Iz velike zbirke ovog osječkog odvjetnika izdvojeno je nekoliko keramičkih predmeta, uključujući dvije posude za cvijeće (cache-pot), izrađene u renomiranoj pečuškoj tvornici Zsolnay, s dizajnom Júlie Zsolnay i Tádéa Sikorskog. Raskoš florealnih i bliskoistočnih motiva dodatno naglašava kvalitetna tehnika izrade i reljefnog oblikovanja. Posebno zanimljiv primjer iz bogate Weissmannove zbirke je velika porculanska figura *Pobijedena ljubav* (Die besiegte Liebe), izrađena na početku 20. stoljeća u tvornici Meissen. Ova figura, koja prikazuje mladića i djevojku okružene simbolima ljubavi i prolaznosti (poput vijenca ruža, golubova, leptira i baklje), prvenstveno je ukrasni, a ne svakodnevni predmet.

Uz Weissmannovu zbirku, pregledom je obuhvaćeno još i pet drugih predmeta iz Zbirke keramike, čija je dokumentacija nedvojbeno

ukazivala na židovsko porijeklo i oduzimanje imovine 1941. godine. Iako nije poznato iz kojih obitelji potječu, ti predmeti govore o načinu izrade, vremenu i mjestu nastanka. Predmeti su izrađeni u poznatim europskim manufakturama iz 19. i početka 20. stoljeća, ili su pak dalekoistočni uvozni proizvodi. Među njima se posebno ističu visoki stalak za cvijeće (blumenständer) i ukrasna vaza u obliku amfore, izrađeni od kamenjače i porculana. Ovi predmeti svjedoče o kupovnoj moći i kolekcionarskoj svijesti svojih vlasnika. Dva manja osobna predmeta, dvije doze od porculana s japanskim i kineskim motivima, predstavljaju intimne predmete namijenjene čuvanju sitnica i dragocjenosti. Radi prikaza raznolikosti materijala, predstavljena je ukrasna posuda s figurom djevojke i golubice, izrađena od biskvita, odnosno neocakljene keramike praškaste površine.

Predstavljanje ovih predmeta nadopunjeno je podacima o mogućim sličnim primjerima iz fundusa, također povezanim s osječkim židovskim obiteljima, ali neidentificiranim u Zbirci. Povijesna dokumentacija pomogla je u praćenju predmeta koji su u Muzej dospjeli, zadržali se ili bili vraćeni vlasnicima nakon rata. Dokument iz svibnja 1941. godine, nazvan *Popis imatelja umjetnina* bilježi vlasnike umjetnina s osječkog područja, koji su imali obavezu prijaviti i popisati umjetnine radi zaštite od krijumčarenja. Kako su tadašnji zakoni i zakonske odredbe u sebi nosili narav vladajućeg političkog režima i represije, tako je i ova imala svoju prikrivenu namjeru osim zaštite umjetnina. Popis je korišten 1942. godine kako bi se, prema njemu, izdvojilo vlasnike umjetnina Židove, kojima su tijekom svibnja 1942. godine dostavljeni pozivi da svoje umjetnine

Vaza na postolju

predaju na čuvanje, u međuvremenu proglašenom, Hrvatskome državnom muzeju u Osijeku. Iz popisa se izdvaja nekoliko židovskih vlasnika koji su predali i keramičke predmete, uz knjige, slike i skulpture, poput Hinka Wollnera, Žige Weissbergera, gospodina Deutscha, Zlatka Adlera i Roberta Willheima. Potonji je imao kolekciju predmeta autorske keramike, hrvatske keramičarke i dizajnerice Blanke Dužanec. Na prvi pogled, reklo bi se da je fundus tada popunjen servisima, najčešće necjelovitim, pokojom vazom, većom posudom ili nekim simboličkim predmetom, poput kakvog keramičkog suvenira s putovanja. Zapisani su na popisu tanjuri tvornice Altrohlau, šalice bečke proizvodnje te jedna velika vaza tvornice Zsolnay. Iako su predmeti često opisno navedeni, zahtjevna analiza ne omogućuje uvijek njihovu identifikaciju u fundusu, pogotovo ako nisu vraćeni vlasnicima nakon rata.

Poslijeratna restitucija, primjeri povrata građe ukazuju na to kako je Muzej imao funkciju spašavanja baštine od pljačke i uništenja tijekom

Stalak za posudu za cvijeće

rata. Bilježeni su podaci o porijeklu predmeta, a predmeti su bili zbrinuti u uvjetima ratnog doba. Nakon rata, ravnatelj Muzeja dr. Bösendorfer zatražio je povrat pohranjenih predmeta. Primjerice, po završetku rata po predmete su se vratili Milan Adler, skrbnik malodobne djece Zlatka Adlera, zatim Zorka (Zora) Fuks za supruga, ljekarnika Huga Fuchsa, te Iva Voger, po predmete svojih roditelja Hinka i Ane Wollner, predratnih vlasnika trgovine željezom i kolonijalnom robom.

Zaključno, većina ovih predmeta umjetničkog obrta ukrašavala je građanske kuće, dok su pojedini predmeti imali i uporabnu funkciju. Premda nema mnogo primjera kolekcioniranja keramike, pretpostavlja se da su predmeti smatrani obiteljskim dragocjenostima, baštinjenima kroz generacije. Ne može se sa sigurnošću tvrditi da postoji specifična karakteristika povezana s keramikom i židovskim naslijeđem u Osijeku, ali je jasno da su mnogi predmeti nabavljani iz srednjoeuropskih manufaktura te da su poneki dalekoistočnog porijekla.

Gabrijela Odobašić

Židovska tura Donji grad

Sa židovske ture Donji grad

Kako što bolje i što ljepše obnoviti sjećanja na naše sugrađane nego pričom o njima, njihovim obiteljima, poslovima, životima, šetnjom ulicama kojima su oni nekada šetali. Šetamo i divimo se vizurama grada koje su nam ostavili u nasljeđe. Dok slušamo dramatične priče o njima, zamišljamo ih kako žurno otvaraju vrata svojih radnji na Trgu bana Jelačića, mašu nam s prozora svojih toplih domova.

Židovska općina Osijek i ove godine u Mjesecu židovske kulture omogućila nam je iskustvo uživanja u prošla vremena uz vodstvo profesora Tomislava Vukovića, velikog poznavatelja i štovatelja židovske baštine našega grada. Uz njegove zanimljive priče o židovskim obiteljima iz Donjega grada mogli smo lako uploviti u prošla stoljeća.

Prošli smo pored mjesta židovske radnje, željezare Ive Leitnera, pored *Sanitarije*, parfumerije Oskara Herškovića, zatim pored trgovine mješovite robe Samuela Wolfa, staklane Žige Wolnera.... Na mjestu današnje Saponije možemo zamisliti obrtničku radionicu sapuna Samuela Reintza, a na mjestu novije stambene zgrade na uglu Huttlerove ulice veliki Krauss-ov mlin. Dolazimo do Vukovarske ulice u kojoj se nalazila Tvornica koverata *Mursa Mill*. Kći vlasnika bila je poznata hrvatska scenaristica, urednica i dramaturginja Zora Dirnbach. Navedena tvornica, jednako kao i židovski starački dom tzv. *Opskrbilište*, koji se nalazio se na uglu Vukovarske i Huttlerove ulice, ustaške vlasti 1942.g. pretvaraju u logor za Židove. Ne smijemo zaboraviti ni ime Slavka Hirscha,

zaslužnog za izgradnju zaraznog odjela osječke bolnice koji djeluje i danas.

Od Tomislava dobivamo mnoštvo informacija o dvostrukoj pljački židovske imovine i bombardiranju Donjeg grada, a šetnju završavamo u Cvjetkovoju ulici, u zgradi nekadašnje Donjogradske sinagoge (današnja Evandeoska pentekostna crkva Radosne vijesti) koja je izgrađena 1903.g. U njoj su svoje molitve upućivali nekadašnji židovski stanovnici Osijeka, kao što ih upućujemo i mi danas. Njihove su životne priče završile većinom u logoru Auschwitz, a mi im danas ovom šetnjom poručujemo: Niste zaboravljeni!

Jelica Kordić

Crkva i Židovi

Čišćenjem vlastitog sjećanja borimo se protiv isključivanja, predrasuda i nasilja

S predavanja Grga Grbešića

Ovaj snažan *leitmotif* bio je okosnica odličnog, nesvakidašnjeg predavanja koje je u četvrtak 5. rujna u prekrasnoj knjižnici Evanđeoskog teološkog veleučilišta održao doc. dr. sc. Grgo Grbešić, s Katedre za povijest Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Đakovu.

Naša sjećanja su i povijesno utemeljena, ali su i sklop različitih iskustava te različitih informacija koje nisu uvijek istinite. Između njih valja stalno razlučivati, proučavati povijest i omogućavati da nove spoznaje nadopune starije. To je jedan od dobrih načina na koji se možemo boriti protiv različitih oblika isključivanja, predrasuda i nasilja koji su bili dijelom naše povijesti, ali su prisutni i danas.

Zanimljivim povijesnim pregledom kompliciranoga odnosa između

Crkve i Židova u Hrvatskoj i Europi, dr. Grbešić nazočnima je izložio neke manje poznate činjenice vezane uz pojavu i razvoj antisemitizma na europskom tlu. Augustin se može smatrati i tvorcem teološkoga argumenta antisemitizmu. Po Augustinu, Bog bdije nad Hebrejima kao što je bdio nad Kajinom; on hoće na sličan način kazniti Židove zbog nevjernosti svojoj misiji i dati im novu priliku u Kristovu božanstvu. Crkveni oci su stvorili pojam židovskog ropstva (*servitus judaeorum*) koje je u prvim stoljećima bilo shvaćeno samo u duhovnom smislu, no koje je od 11. stoljeća bilo tumačeno i primjenjivano i u pravnom smislu. Ove su odredbe dovele do pojave getoizacije i drugih oblika javnoga isključivanja Židova iz zajednica. S druge strane, paralelno s antižidovskim politikama, povijest

bilježi i zabrane progona Židova te njihovoga nasilnoga prekrštavanja, poput onih papa Grgrura I. Velikog pa sve do Grgura VII i Inocenta III.

Čini se da je antisemitizam jačao u teškim društvenim situacijama, poput pošasti Crne kuge koja je zavladała Europom 1348. godine. Tada se u diskurs napada protiv Židova uključuju razne optužbe poput profanacija Euharistije, ritualna ubojstva i moralna pokvarenost. Uvodi se posebna odjeća po kojoj se Židove moglo lako identificirati, ali i druge zabrane te torture kojima su bili izlagani. Na temelju iznuđenog priznanja iz 1349. godine izvršen je masakr na Židovima u Frankfurtu, Mainzu, Kölnu i Bruxellesu. Slijedila su mnoga protjerivanja koja su se događala u Engleskoj i Njemačkoj, a najpoznatije je ono u Španjolskoj. Naime, nakon što su

zauzeli Granade, 1492. god., Ferdinand i Izabela su naredili da svi koji se nisu obratili na kršćanstvo moraju emigrirati. Tada se obratilo oko 50 000 Židova, dok je oko 200 000 prešlo u Portugal, u Italiju te na turski dio Europe. Židovi su morali nositi i znak na odijelu i stanovati u posebnim dijelovima grada (getima): prvo izdvajanje Židova u geta dogodila su se u Veneciji 1516. godine. Druga poznata geta su bila u Rimu, Firenci, Padovi, a u Hrvatskoj u Dubrovniku i Splitu.

„Sve je ovo dio europske povijesti koja je kulminirala Holokaustom te Jasenovcem u Hrvatskoj i pred time ne trebamo zatvarati oči“, istaknuo je dr. Grbešić. Povijest nam kaže da se Crkva od svoga osnutka nalazila u različitim političkim situacijama koje su utjecale na njezin stav prema toleranciji i drugačijima. Najteže je bilo tada

kada je država nje govala kult vladara. Tada bi ona apsorbirala pojedinca, obitelj i sve segmente društva i postajala apsolutnom vrijednosti i mjerilo svakog djelovanja. Ako bi pojedinac (ovdje: kršćanin) pristao uz takvu državu, on bi se u njoj izgubio. Hipostatizirana u samo jednoj osobi (vladaru), država je dobivala dušu – ovo su najviše iskoristili nacisti i fašisti. Ako Crkva u takvoj državi nije nje govala polemički odnos spram nje, nastajalo je plodno tlo za zlorabu temeljnih evanđeoskih načela. No, čak i tada su se čuli „drugačiji glasovi“; dr. Grbešić je govorio o Papi Piju XI. (1922. – 1939.) koji je isticao da „po Kristu i u Kristu smo mi duhovno Abrahamovo potomstvo. Antisemitizam je nedopustiv. Duhovno smo svi semiti“ (enciklika *Mit brennender Sorge* iz 1937. godine), a govorio je i o zagrebačkom nadbi-

skupu, kardinalu Alojziju Stepincu. Stepinac je među rijetkim crkvenim velikodostojnicima u Europi digao glas protiv rasizma i ustaških zločina. Bez obzira na to, on je u komunističkoj Jugoslaviji bio osuđen kao zločinac.

Svoje izlaganje dr. Grbešić zaključio je pozivom da se sjetimo da je antisemitizam po svojoj definiciji, sadržaju i plodovima zapravo protivan kršćanstvu. Premda se on najčešće javlja u diktaturama, nažalost, vidljiv je i danas, u našim demokratskim društvima. Stoga, a i zbog dramatičnih iskustava prošlosti te užasnih ratova oko nas danas, svi smo pozvani ustrajati u promicanju biblijske poruke ljubavi prema bližnjemu, jer „nasilje nikada ne vodi miru već izaziva novo nasilje i smrt“.

Julijana Mladenovska-Tešija

Prikaz jezičnog krajobraza na grobljima

Kako izgleda kad netko tko nije Židov akademski obradi temu natpisa na židovskim grobljima imali smo priliku doznati 6. rujna u prostorijama Židovske općine Osijek. Tada je predavanje održala Ana Lehocki-Samardžić, izvanredna profesorica na Katedri za mađarski jezik i književnost osječkog Filozofskog fakulteta. Puni naziv predavanja bio je *Groblja kao čuvari obiteljske i kulturne baštine – prikaz jezičnog krajobraza na židovskim grobljima Slavonije i Baranje*. Predavačica je u predavanju ukratko iznijela zapažanja nastala

istraživanjem židovskih nadgrobnih spomenika na području Slavonije i Baranje, od Vinkovaca i Vukovara, preko Đakova do Darde i Zmajevca. Ovim istraživanjem su, naravno, bila obuhvaćena i dva osječka židovska groblja, gornjogradska na Čepinskoj cesti i donjogradska na Bikari.

Anino znanstveno istraživanje prvotno je imalo fokus na mađarskim grobljima i natpisima. No budući da i židovski spomenici Slavonije i Baranje dijelom imaju mađarske natpise, s vremenom

su i oni postali predmetom njenog istraživanja. Logičan slijed bio je proširivanje istraživanja i zadane teme na sva četiri jezika vidljiva na židovskim grobljima: hebrejski, njemački, mađarski i hrvatski.

Spomenici koji su pronađeni na hebrejskom najstariji su i može se sa sigurnošću reći da je taj jezik prevladavao sve do polovice 19. stoljeća. Potom na spomenicima počinje dominirati njemački i rjeđe mađarski, dok je hrvatski većinom vezan za razdoblje nakon propasti Austro-Ugarske.

Kako je Ana proučavala i matične knjige Židova, dotakla se i *Edikta o vjerskoj toleranciji* s kraja 18. stoljeća. Ako se pitate otkud tolika neujednačenost u jezicima i pisanju prezimena, razlog se krije upravo u tom dokumentu koji je donio habsburški car Josip II. (1780.-1790.), sin carice Marije Terezije. On je, nakon dugih razdoblja diskriminacije i progona, zaslužan za poboljšanje položaja Židova u Habsburškoj Monarhiji. Ipak, spomenuti je Edikt istodobno imao i jednu negativnu stranu vezanu uz pitanje izvornog identiteta. On je, naime, označio zabranu pisanja dokumenata na hebrejskom, zbog čega se židovski dokumenti otad vode na latinskom, njemačkom ili mađarskom. Također, Židovi su tada morali uzeti nova prezimena, pri čemu su neki jednostavno preveli ranija prezimena, neki opisali svoje vanjske osobine, tako da otad židovska prezimena na područjima nekadašnje Monarhije najčešće zvuče kao njemački.

Veći pak problem je to što su židovska prezimena u matičnim knjigama često pisana na različite načine. Ponekad je u primjeni bio njemački pravopis, a ponekad

mađarski ili hrvatski, što sve današnjim istraživačima komplicira posao. Naime, često se događa da su članovi iste obitelji, npr. obitelj Schwarz u različitim dokumentima navedeni i kao Schwartz, Svarcz ili Švarc. Unatoč pravopisnim izazovima, profesorica Lehocki-Samardžić uspjela je zabilježiti koja su najčešća imena i prezimena na 1290 židovskih spomenika koje je istražila.

Također, istražila je i koji su simboli prisutni na obrađenim grobljima. Uz Davidovu zvijezdu pokazala je fotografije sa simbolima kao što su žalosna vrba te svećenički blagoslov ili Cohenove ruke. Na nekim židovskim spomenicima prisutne su čak i fotografije preminulih, pogotovo u Đakovu, što inače nije dio židovske tradicije. Iz toga se vidi utjecaj drugih religija na običaje slavonsko-baranjskih Židova. Isto tako, posebnost našeg multietničkog područja je da postoji mnogo židovskih spomenika na kojima su natpisi prisutni na dva jezika, a manji dio ih sadržava natpise na čak tri različita jezika.

Predavanje profesorice Lehocki-Samardžić bilo je vrlo infor-

mativno. Doznali smo i za organizaciju ESJF (Inicijativa europskih židovskih groblja) koja od 2015. godine istražuje židovska groblja diljem Europe i nastoji ih zaštititi od propadanja. U Poljskoj su pak druge organizacije digitalizirale građu vezanu uz židovska groblja i učinile je dostupnom na mreži. U svjetlu toga, i ovo opsežno istraživanje profesorice Lehocki-Samardžić predstavlja hvalevrijednu inicijativu u sistematizaciji podataka o židovskim grobljima naše regije.

Okupljeni su na kraju iznijeli i svoja iskustva vezana uz različito pisanje prezimena uslijed čestih promjena država u 20. stoljeću. Neki imaju pretke čija su prezimena bila prisilno slavenizirana, a neki su i sami bili žrtve nemarnog odnosa jugoslavenskih vlasti prema „stranim“ prezimenima. Mnogi pojedinci čak i u suvremeno doba nailaze na taj problem, budući da se ispravljanje prezimena, odnosno vraćanje originalnog načina pisanja starih obiteljskih prezimena u sustavu vodi kao promjena imena, što dosta komplicira stvari.

Tomislav Vuković

S predavanja o židovskim grobljima

Spomenik na gornjogradskom groblju

Čuvari Mrtvog mora

Scena iz filma *Čuvari Mrtvog mora*

Čuvari Mrtvog mora (*Dead Sea Guardians*) naziv je višestruko nagrađivanog dokumentarnog filma koji je bio na repertoaru kina Urania 7. rujna 2024. u sklopu Mjeseca židovske kulture. Film je snimljen 2022. godine u režiji Ido Glassa i Yoava Kleinmana, a govori o trojici hrabrih aktivista koji pokušavaju alarmirati javnost kako Mrtvo more, najniže mjesto na Zemlji i jedno od svjetskih čuda, ubrzano nestaje. S tim ciljem odlučuju se za neobičan pothvat – žele zajednički preplivati 16 kilometara Mrtvog mora između Izraela i Jordana. Detalj koji njihov pothvat čini još hrabrijim jest da su trojica aktivista Izraelac, Palestinac i Jordanac.

Zar se Mrtvo more uopće može preplivati? To me pitanje zaintrigiralo nakon što sam pročitao kratak sadržaj filma. Godine 2019. imao sam priliku okupati se u tome moru

i osvjedočio sam da je u njemu gotovo nemoguće plivati, može se samo plutati. Sve je to zbog saliniteta od čak 34%. Usporedbe radi, ta je količina soli gotovo devet puta veća od saliniteta našeg Jadrana. Upravo zbog soli, uvjeti života u Mrtvom moru su gotovo nemogući – kako u samom moru, tako i uz obalu gdje se sol taloži.

Dakle, u čemu je stvar? Kako su trojica plivača naumila preplivati more u kome je plivanje opasno zbog vrlo visoke slanosti? Vjerovali ili ne, koristili su plastične maske za ronjenje kakve se mogu kupiti i u našim trgovinama. Govorimo pritom o maskama koje prekrivaju cijelo lice i gore imaju dihalicu. Kako sol iz Mrtvog mora nikako ne smije doći u kontakt s očima i sluznicom nosa i očiju, dodatno osiguranje za plivače su pauze na svakih pola sata, prilikom kojih će im čla-

novi timova iz čamaca ispirati lica svježom vodom.

Cijela ideja za ovaj pothvat potekla je od izraelskog plivača koji se zove Oded Rahav. Da bismo bolje razumjeli njegovu motivaciju, još ćemo malo opisati prirodni fenomen Mrtvog mora. Njega dijele upravo Izraelci, Jordanci i Palestinci, pri čemu su Izrael i Jordan direktno odgovorni za isušivanje. Glavni razlozi su prekomjerna potrošnja i loše upravljanje vodom rijeke Jordan, kao i industrijska postrojenja za vađenje minerala. Rijeka Jordan, naime, prirodno puni Mrtvo more svježom vodom, no uslijed negativnog ljudskog djelovanja dotok vode se tijekom vremena smanjio na manje od 10% originalne količine. Uslijed pustinjske klime koja vlada tim područjem, što uključuje vrlo rijetke padaline i ljetne temperature iznad 40°C, more se praktički isparava te je od 1960. izgubilo oko trećinu svoje površine. Razina vode konstantno opada za oko jedan metar na godinu. Povlačenjem vode od mora sve češće ostaju samo bijeli tragovi od soli i različitih minerala.

Smanjenje razine mora uzrokuje i financijsku štetu na okolnom području, ponajviše zbog ogromnih kratera koji se pojavljuju u tlu, pritom uništavajući ceste i ostalu infrastrukturu. Svima je jasno da hitno treba poduzeti akcije spašavanja Mrtvog mora, no u regiji Bliskog istoka ekologija teško pronalazi put do službenih politika. Ondje su i dalje mnogima najvažniji stari antagonizmi, u što su se osvjedočili i protagonisti ovoga filma – Izraelac, Palestinac i Jordanac.

Jesu li trojica plivača uspjela u svome naumu, tko im se sve još pridružio, jesu li zaista preplivali Mrtvo more i naveli svoje vlade na ekološko djelovanje – zasad vam neću otkriti. Film vam svesrdno preporučujem pa ga pokušajte potražiti na nekoj od platformi za online gledanje. Iznimno je dojmljiv, radnja mu je u maniri igranog filma te će vas do samog kraja držati u napetosti. Zbog brojnih obrata i političke pozadine, vrlo je uzbudljivo pratiti hoće li trojica plivača uspjeli realizirati svoj naum.

Za razumijevanje konteksta treba naglasiti da je film snimljen 2022., godinu prije rata Izraela i Hamasa. Međunacionalni odnosi u toj regiji i tada su bili prilično loši, no i taj sloj priče nedvojbeno dodaje dramatičnosti filma.

Za mene osobno, privlačnosti filma doprinijela je činjenica da sam i sam stajao (i plutao) u Mrtvom moru. Bio je ljetni dan, vidljivost je bila dobra i sjećam se kako sam promatrao građevine na suprotnoj obali mora, čudeći se da je Jordan toliko blizu.

Na tome sam izletu prvi put i čuo za ovaj ekološki problem i nestajanje Mrtvog mora. Sjećam se trenutka kad se more pojavilo na obzoru nakon vožnje cestom kroz kamenu pustinju. Pamtim njegovu tamnoplavu boju, s tirkiznom nijansom uz samu obalu, a potom i svoj šok kada nam je vodička priopćila dokle bi se more zapravo trebalo prostirati, odnosno gdje je obalna linija bila 1960. godine. Obala se, naime, po dužini ponegdje udaljila za više od kilometra.

Ostaje nam samo nada da će s područja Mrtvog mora jednom početi dolaziti vijesti o inicijativama koje bi mogle pomoći svim narodima naslonjenima na nj. Iz naše perspektive je to pomalo paradoksalno, no ondje netrpeljivost i dalje stoji ispred razuma, čak i kad je u pitanju voda kao resurs bez kojeg nema života.

U slučaju pak da i sami želite pomoći aktivistima koji se bore za spas Mrtvog mora, dati im donaciju ili pratiti kako teče njihova borba, preporučujemo da posjetite njihovu web stranicu na kojoj ćete pronaći sve potrebne informacije (<https://deadseaguards.org/>).

Tomislav Vuković

Radionica izraelskog plesa

U nedjelju 8. rujna u prostorijama Židovske općine u Osijeku, održana je radionica *Zaplešite s nama* kojoj je voditeljica bila Nives Beissmann. Došavši na radionicu bez imalo znanja o židovskim plesovima, bila sam vrlo uzbuđena i spremna naučiti nešto novo. Nedugo nakon što je radionica krenula, potpuno sam se opustila. Pozorno sam pratila upute voditeljice Nives te sam ubrzo i ja zaplesala svoj prvi židovski ples. Na radionici je bilo dvadesetak polaznica s različitim predznanjem o plesovima, ali sve su došle s jednakim entuzijazmom i dobrom voljom.

U tih sat i pol, koliko je trajala radionica, naučile smo mnoštvo plesova, a ples *Od Lo Ahavti Dai s nama* je dva puta zaplesao i suprug voditeljice, Željko. Svojom izvedbom pokazao nam je kako je to uistinu ples kojemu je teško odoljeti. Svaki novi plesni korak odisao je vještinom, a ljubav prema plesu kojom je Nives zračila, prešla je i na nas. Također bih spomenula Ana Mariju koja nas je naučila ples *Hine Ma Tov*, dok je druga skupina s Nives vježbala plesove *Hora Agadati* i *Klezmer*. Zatim smo jedni pred drugima demonstrirali novo naučene plesne pokrete.

Radionica izraelskog plesa

Sveukupni dojam radionice bio je odličan te smo svi otišli kući ispunjenog srca i rasplesanih nogu.

Nika Boras

Izraelski street food

Degustacija sa Zivom Luxemburgom

Ako vam naslov ovog predavanja djeluje primamljivo, sadržaj ga daleko nadmašuje, a degustaciju na kraju da ni ne spominjemo. Ziv Luxemburg je zanimljivi protagonist priče koja je počela u Izraelu, da bi preko Njemačke završila u Baranji, destinaciji iz snova. Ova tri mjesta po Zivu povezana su hranom koja gradi mostove među nacijama.

Tijekom svog predavanja, Ziv je istaknuo da je Izrael mjesto susreta raznih kuhinja i začina svijeta. Prije 50-60 godina te razlike su bile naglašenije, no sada se sve to stopilo u jednu kuhinju.

Jeste li znali da se brza hrana (street food) u Izraelu priprema od osnovnih namirnica na licu mjesta i ne podrazumijeva hranu izvađenu iz zamrzivača i pripremljenu u puno ulja? Ona je u Izraelu priuštivih cijena, a Shuk (tržnica) *Mahane Yehuda*, najpoznatija je u Jeruzalemu i cijelom Izraelu. Obiluje i mjesti-

ma brze hrane i sastojcima za nju. Od najčešće brze hrane i sastojaka, navedeni su falafel u piti, sendvič sabih, namaz humus, sos ili začim sumak i začim amba.

Slanutak, baza za falafel, kuha se i melje svaki dan te se prave novi, svježiji falafeli. Pita je specifična plosnata lepinja koju se razreže pa se u nju, kao u torbu, stavljaju namirnice. Koliko dugo se netko bavi pripremom falafela može se vidjeti po tome što takvi često rade atrakcije za mušterije – bacaju pitu u zrak, onda je uhvate iza leđa i pokažu sve svoje vještine pripreme. Falafel se služi u okruglicama, stavlja se u pitu, dodaju se različite salate, papričice i jaki jemenski sos koji se pravi od sjemena komorača.

Sendvič sabih je kombinacija patlidžana, jaja i snažnog kiselkastog začina ambe pravljenog od nezrelog manga. Amba dolazi iz Indije, od Židova koji su je donijeli odande i iz Iraka. Humus je pasta od slanutka, sezama, maslinovog ulja i začina. Humus je zdravo jelo kada ga se samostalno priprema od početka do kraja. Kako sam imala prilike u Izraelu probati jelo shawarma (marinirano meso s povrćem u toploj piti), i nju bih nadodala na popis popularne i ukusne brze hrane.

Ziv je objasnio da se u boljim primjerima pripreme i prodaje brze hrane radi o obiteljskoj tradiciji i poslu koji postaje institucija, kao renomirani *Shalom Falafel*, nastao na temelju tradicije obitelji jemenskih Židova. Započeli su 1945. godine kao mali obiteljski posao, a sada su prošireni na devet lokacija i jedni su od najboljih u Jeruzalemu.

Po preporuci Ziva, grad Akko (stari Acre) je bogat mjestima brze hrane s dugom tradicijom pripreme ukusnog humusa. Jedan od njih je *Hummus Said* u kojem je Ziv radio.

U Baranji je Ziv inovirao *Hummus 777* od bijelog graha koji je široko dostupan, umjesto slabije prisutnog slanutka. Probala sam ga i kada sam se navikla, mojim slavonskim nepcima se svidio.

Gdje se u Osijeku pravi brza hrana, i to svježija svaki dan? Možda bi čevapi i burek na prvu odgovarali opisu. U Izraelu u pekarama imaju burekas koji izgleda kao piroška sa sirom, a postoje i trgovine u kojima se prodaje sami burek. Osječki burek je masniji od izraelskog. Nedavno je u Osijeku otvorena *Piterija King*, obiteljski posao specijaliziran za slatke i slane pite, uključujući i bureke.

Za naše podneblja posebna je tradicija priprema zimnice, koja se Zivu i njegovoj obitelji jako sviđa. Zivu se sviđa i naša jarko crvena paprika, jer smatra da hrana treba biti puna boja. Također, sviđa mu se ponuda voća na našim tržnicama, koja je prilično velika.

Na kraju smo imali priliku kušati upravo takvu hranu, punu boja i raznih okusa na koje je nepce unaprijed reagiralo: bilo je tu humusa, falafela, pita, povrća raznih vrsta... Humus je pripremio Ziv, a za sve ostale delicije pobrinula se ženska sekcija Općine, potpomognuta vrijednim članom Borisom Polgarom.

Marijeta Kvetek

Književna večer s Paulom Rem

Paula Rem

Ivan Bulić i Ivančica Hinek

S književne večeri s Paulom Rem

U utorak 10. rujna, u prekrasnoj knjižnici Evanđeoskog teološkog veleučilišta, održana je književna večer s književnicom i judaisticom Paulom Rem. Doktorantica Rem objasnila je prisutnima kako komuniciraju židovi i kršćani u književnosti; jesu li ravnopravni sugovornici, vide li se razlike u kulturi i podrijetlu; o čemu razgovaraju i na koji način. Kroz primjere, koji se pronalaze u raznim djelima hrvatskih književnika, moglo se saznati da židovski likovi

imaju različite odnose s kršćanskim likovima. Neki od njih predstavljaju negativnu stranu kršćana, neki su romantični interes glavnih likova, a neki su povijesne osobe. U svom zanimljivom izlaganju Paula Rem dotakla se Krležinog intelektualca Kyrialesa i revolucionara Joakima Dijaka Žigmana, kao i Tribusonove Fride Štern i Goldsteinovog “dokonjaka” te Špišićeve Rahele, Ćurićevog rabina Ehrenpreisa i Stojevićevog prevoditelja Josipa Stosasa, ali i mnogih drugih.

U glazbenom dijelu programa, koji je zasigurno uljepšao večer i dao joj dao svečani ton, nastupila je Glazbena škola Franje Kuhača: mladi pjevač i violinista Ivan Bulić otpjevao je pjesmu *Durme, durme*, a zatim odsvirao na violini 1. stavak Izraelskog Concertina Georgea Perlmana, *Hora-Hatikvah*, u suradnji s profesoricom Ivančicom Hinek na klaviru.

Nives Beissmann

Koreodramom o Otti Berger

Priča o Otti Berger, profesori, talentiranoj tekstilnoj umjetnici i dizajnerici modernog dizajna, potaknula je brojne kako edukativne, tako i umjetničke aktivnosti, u okviru značajnog međunarodnog projekta *UNITED – UNderstand, Inform, Think, EDucate*. Na inicijati-

tivu nadahnutih učenika i nastavnika Tehničke škole i prirodoslovne gimnazije Ruđera Boškovića Osijek, oživljeno je sjećanje na ovu izvanrednu umjetnicu čiji je mladi život nažalost, kao i mnogi drugi, tragično prekinut tijekom Holokausta.

Otilija (Otti) Berger rođena je 1898. u Zmajevcu, malenom selu u Baranji, u židovskoj obitelji. Od rane mladosti pokazivala je talent za tekstil i umjetnost, što ju je odvelo u prestižne škole diljem Europe – od Beča i Zagreba do slavnog Bauhauusa u Njemačkoj. Bauhaus,

poznat kao najvažnija umjetnička škola modernizma, postao je mjesto gdje je Otti razvila svoj talent pod vodstvom legendarnih umjetnika poput Kandinskog, Kleea i Moholy-Nagya. Kao dizajnerica tekstila, Otti je bila inovatorica – eksperimentirala je s materijalima poput sintetičkih vlakana i celofana, stvarajući tekstile koji su našli svoje mjesto u industrijskoj proizvodnji u Njemačkoj, Nizozemskoj i Švicarskoj. Njezini radovi nosili su oznaku o.b., prepoznatljiv simbol njezina talenta i vizije. Međutim, unatoč umjetničkim uspjesima, njezin rad je 1936. godine prekinut zbog antisemitskih zakona. Nakon povratka u rodni Zmajevac, deportirana je u Auschwitz, gdje je njezin život tragično završio 1944. godine, u dobi od samo 46 godina.

Kako bi očuvali sjećanje na Otti Berger, učenici i nastavnici Tehničke škole i prirodoslovne gimnazije Ruđera Boškovića os-

mislili su niz aktivnosti u sklopu projekta UNITED, te su 19. i 20. rujna 2024. godine organizirali dvodnevni posjet za učenike i nastavnike iz Varšave, Verone i Maribora, omogućujući razmjenu znanja i ideja kroz umjetnost i edukaciju. Glavni dio programa bila je koreodrama *Otti*, izvedba koja je dočarala život ove umjetnice. Koreodrama je umjetnički žanr koji kombinira koreografiju i dramu, sa snažnim naglaskom na izražavanje emocija kroz pokret i ples, a nastala je pod mentorstvom profesora Igora Grubišića i Ozane Vignjević. Kroz emotivne pokrete i simboliku ova koreodrama prikazala je Ottinu kreativnost, borbu i nepravdu s kojom se suočila.

Izvedba je bila uvrštena u bogati program Mjeseca židovske kulture, čime je dodatno naglašena važnost očuvanja židovske baštine i kolektivnog sjećanja na stradanja tijekom Holokausta.

Ovaj projekt nije bio samo umjetnički, već i edukativni. Učenici su kroz istraživanje lokalne povijesti i kroz osobnu priču Otti Berger spoznali važnost očuvanja kulturne baštine i suočavanja s izazovima diskriminacije i isključivosti. Kao jedina dizajnerica Bauhauusa koja je uspjela patentirati svoje tekstile, Otti Berger bila je simbol inovacije i otpornosti. Priča o Otti Berger inspirira na više razina – kao primjer kako kreativnost može prevladati prepreke, ali i kao podsjetnik na to koliko je bitno boriti se za jednakost svih i koliko je važno očuvati sjećanje na one čiji su životi prerano i nepravедno prekinuti. Projekt UNITED ne samo da je dao novu dimenziju sjećanju na Otti Berger, već je i otvorio vrata svim budućim generacijama da kroz umjetnost nastave čuvati kulturnu baštinu, promicati toleranciju i razvijati svijest o povijesti.

Ozana Vignjević

Iz koreodrame Otti u izvedbi dramsko-plesne skupine Koreos

O koreodrami Otti

U okviru Mjeseca židovske kulture 2024, učenici II. gimnazije Osijek popratili su nekoliko programa. Između ostalog, 12. rujna prisustvovali su izuzetno dojmljivoj izvedbi koreodrame *Otti* održanoj u knjižnici Evandeoskog teološkog veleučilišta, kada je dramsko-plešna skupina *Koreos* oduševila publiku svojom interpretacijom života i djela Otilije (Otti) Berger.

Otilija Berger, rođena u Zmajevcu u Baranji, bila je iznimna tekstilna umjetnica koja je, unatoč svojim velikim postignućima, ostala nedovoljno istražena i priznata. Skupina *Koreos* je kroz koreodramu uspješno prenijela emocije koje su obilježile Otin život — od radosti i veselja do tuge, straha i ponosa. Publika je mogla osjetiti njezinu veliku ljubav prema umjetnosti,

obitelji i životu, ali i tragičnu sudbinu koja ju je zadesila tijekom Holokausta, kada je stradala samo zbog svog židovskog porijekla.

Redatelj i dramaturg, nastavnik Igor Grubišić briljantno je naglasio važnost Otti Berger za razvoj tekstilne umjetnosti, dok je sama izvedba bila obogaćena posvećenošću i talentom plesačica, učenica Tehničke škole i prirodoslovne gimnazije Ruđera Boškovića. Njihova interpretacija duboko je dirnula sve prisutne; ostavila je snažan dojam i potaknula publiku na dublje promišljanje o životu i djelu ove iznimne žene.

Za učenike II. gimnazije Osijek, ovo iskustvo bilo je posebno značajno. Koreodrama nije samo oslikala povijesne činjenice

i tragičnu sudbinu Otti Berger, već je omogućila mladima da se povežu s njenom osobnom pričom na neposredan i emotivan način. Posebno ih je inspirirala činjenica da su izvedbu izveli njihovi vršnjaci, čime je povijesna tema postala životnija i bliža.

Koreodrama Otti nije bila samo umjetnički užitek nego je ostavila i snažan edukativni i emotivni dojam. Izvedba je podsjetila na važnost sjećanja na žrtve Holokausta i potaknula razmišljanje o vrijednosti ljudskog života i stvaralaštva. Učenici su nakon predstave izrazili želju za daljnjim istraživanjem lika i djela Otti Berger, što je najbolji pokazatelj uspjeha ove izvedbe.

Inja Dorić

Ruta i Estera: Između zemlje i neba

12. rujna u prekrasnoj knjižnici Evandeoskog teološkog veleučilišta odlično predavanje održala je profesorica Julijana Mladenovska-Tešija, filozofkinja i teologinja, prodekanica za međunarodnu suradnju i projekte i predavačica na Evandeoskom teološkom veleučilištu u Osijeku. Julijana je odabrala pričati o starozavjetnim heroinama Esteri i Ruti, koje su jedine žene po kojima su biblijske knjige dobile imena. Ove dvije priče sažimaju mnoštvo teoloških i društveno-gorućih tema.

One govore o nasilju, patrijarhatu i moći, kreativnosti i mogućnosti preživljavanja u krajnje teškim životnim uvjetima, o cijeni vjere i nasljeđivanja, antisemitizmu, ali i o tome zašto su dvije žene bile i ostaju trajna poveznica židovstva i kršćanstva.

Esteru i Rutu povezuje puno različitih stvari - za početak, obje su bile žene; bile su židovske vjere, jedna po rođenju, druga po vlastitom odabiru; obje su napravile herojske činove i donijele nimalo lake odluke

u teškim vremenima. Povezala je to profesorica Tešija i s heroinom svog vremena, Otilijom Berger, koja je odbila otići u Chicago i spasiti se, već je odabrala ostati u Zmajevcu i njegovati svoje roditelje te je na kraju zbog toga i stradala.

Tako se ovo filozofsko i prodivovljeno predavanje o Ruti i Esteri prekrasno spojilo s prethodno izvedenom koreodramom Otti i učinilo tu večer nezaboravnom.

Nives Beissmann

Julijana Tešija

Izložba *Tragovi svjetla*

Učenici Medicinske škole Osijek

Tragovima sjećanja na Vilmu i Otti

Dana 14. rujna Ljeta Gospodnjeg 2024. u Arheološkom muzeju Osijek učenici Medicinske škole Osijek te Tehničke škole i prirodoslovne gimnazije Ruđera Boškovića Osijek upriličili su za građane susret sa životom i radom dviju zanimljivih umjetnica židovskog podrijetla. Vilma Vukelić i Otilija Berger, još uvijek široj javnosti slabo poznate, obje su svojim obrazovanjem i umjetničkim radom utirale put mnogim novim naraštajima žena. Studirale su u vrijeme kada je to ženama bilo gotovo onemogućeno, u doba kada se smatralo da je za ženu kuhača i štednjak te da im je priprema omiljenih jela za najdražeg supruga i dječicu jedino ostvarenje životne sreće. Nisu se time mirile, stoga su se ostvarile kao intelektualke, stvarale su umjetnine, pisale i slikale za svoje i sve druge unuke; ostavile su za sobom trag kojim su ovom prigodom išli osječki srednjoškolci u sklopu Mjeseca židovske kulture.

Susret je započeo otvorenjem izložbe organizirane pod pokroviteljstvom Veleposlanstva Izraela o ženama u Holokaustu. Izložbu je prigodnim govorom otvorila konzulica Hadas Dolev, a prikazuje različite uloge koje je žena imala u tom teškom vremenu. Bila je sve, od majke i tješiteljice, hraniteljice i njegovateljice, do mučenice i patnice. Mnoge su stradale, mnogima se ne zna ime, mnoge su se hrabro borile i opravdano negirale pridjev nježniji spol. Sve one zaslužuju sjećanje oživljeno izložbom.

Učenici Medicinske škole Osijek čitali su odabrane ulomke iz knjige *Tragovi prošlosti* osječke književnice Vilme (Miskolczy) Vukelić. Tako su nazočni mogli čuti svjedočanstvo o gradu na Dravi i njegovim stanovnicima s kraja 19. stoljeća, o Donjem i Gornjem gradu te Retfali, koji su tada bili podosta udaljeni. S jednog na drugi kraj grada blatnim ulicama vozio je samo stari omnibus u obliku ormara.

Svjedoči ova knjiga i o velikim epidemijama tifusa jer je bunarska voda bila puna salitre, a riječna zaražena. Zatim o Osječanima koje od politike više zanima janjetina, fiš i pečeni pilići; koji su potpuno nezainteresirani za bana Jelačića, prepород i nacionalno buđenje; oni poštuju vlast, ne žele da ih uznemiri gradnja neke velike željeznice, žele svoj mir uz lokalne novine i redovna druženja u Casinu. Ručak u ovom gradu traje tri sata, prepun fine hrane i ugodnih razgovora. Osječanke iz građanskih kuća uglavnom su zadužene za trač partije jer za sve ostale poslove imaju pomoćnice: kuharicu, sobaricu, sluškinju, vešericu, šnajdericu, dadilju i guvernantu. Zanima ih moda i šetnje Gradskim vrtom, no to s modom zapravo je prava muka jer već djevojčice moraju nositi potpetice, steznike, truditi se postići „osinji struk“ (čitaj ne više od 50 centimetara). Upravo protiv tih stiskanja i stezanja ustaje feministička Vilma Vukelić. Ne želi biti zat-

vorena, ne želi biti skućena, upisuje studij kemije, prava je buntovnica. Svojim unucima posvetila je ulomak o Židovima i njihovom teškom životu; kamo god pošli bili bi maltretirani. Njihovo ubojstvo nije bilo kažnjavano i ona želi da se o tome govori i piše. Učenici su čitali ulomke iz knjige koja je svjedočanstvo jednog vremena, trag borbe za ženska i ljudska prava.

Usljedila je izvrsna koreodrama o Otti Berger u izvođenju učenika Tehničke škole i prirodoslovne gimnazije Ruđera Boškovića Osijek, a u režiji vjeroučitelja Igora Grubišića.

Učenice su izvrsno pokretom pokazale put Otti od rođenja u malenom baranjskom Zmajevcu, zatim školovanja na slikarskoj školi u Zagrebu i Beču, studija na čuvenom Bauhausu gdje su joj učitelji bili čuveni slikari Paul Klee i Vasilij Kandinski, potom života u Berlinu i Londonu do tragičnog završetka. Naime, Otilija Berger jedna je od žena iz Holokausta, stradala 1944. u Auschwitzu. Bila je znamenita dizajnerica, njeni radovi, osim duha Bauhauusa, nosili su i elemente baranjske narodne nošnje i tkanja. Iznimno cijenjena, surađivala je s brojnim tekstilnim

tvornicama, imala je svoj atelje, no morala ga je zatvoriti. Stradala je zbog svog podrijetla. Njene borbe i osjećaji zorno su prikazani ovom koreodramom, u tišini, bez riječi jer Otti je tako živjela. Umjesto nje govorile su boje njezinih tkanina, glasno, jasno, iznimno snažno. Otti je dobila park u Zagrebu, ali i izvrsnu učeničku koreodramu, trag sjećanja na jednu od najvažnijih tekstilnih umjetnica 20. stoljeća.

Durđica Radić

Golubica: Čudesna priča

Danas ću vam ispričati priču o mojim osjećajima, osjećajima koje je u meni izazvao jedan prekrasan film. Film je pogodio sve nas koji smo ga gledali jer pokazuje koliko moramo cijeniti prave ljude oko nas i koliko se trebamo potruditi pronaći ih. Ponekad su to oni koje na početku uopće ne primjećujemo.

Prvo ću vam ispričati nešto o samom filmu, kako bi se kasnije bacili na moje misli i osjećaje kojih ima puno. Film *Golubica: Čudesna priča* nastavak je prekrasnog filma *Čudo*. Julian, dječak koji je maltretirao Auggija u prvom filmu, sada je malo stariji. Zbog maltretiranja Auggija izbačen je iz škole i prebačen u drugu školu. U filmu njegova baka Sara priča svoju životnu priču – priča o svim lošim stvarima koje su joj se dogodile da bi Julien shvatio kako je njegovo ponašanje bilo loše.

Kao što možete zaključiti, mene je film oduševio. Kada sam došla u kino, nisam očekivala da će film biti toliko dobar. Uspjeli su povijest prikazati na jako zanimljiv i napet način. Sara mi se svidjela, posebno zato što crta kao i ja, tako da sam pronašla dio sebe u njoj. Bez obzira na sve što se događalo oko nje, ona je ostala vedra i nije odustala. Julien mi se jako, jako svidio; čim ga pogledaš, vidiš neku dobrotu u njemu. Da nije bilo njega, Saru bi nacisti pronašli, vjerojatno i ubili. Zato sam bila i ljuta i tužna kada su ubili Juliena. On je bio zadnja osoba koja je trebala umrijeti. Kada sam gledala tu scenu, samo sam se nadala da preživi. Ali nije. Tako je valjda moralo biti. Vincent je prešao na lošu stranu i izdao sve svoje židovske kolege iz razreda. On je za mene bio završena priča već kada je bacio Sarine crteže na pod i rekao da su dobri za jednog Židova.

Na kraju mi je bilo drago što je rat završio i što Sara, a i ostali Židovi, mogu živjeti slobodno, ali sam i dalje bila tužna zbog Juliena. On nam je jedan od pokazatelja kako još ima dobrih ljudi, ali nije bilo potrebno da on umre. Da je preživio, Sara i on bi si mogli reći da se vole i živjeli bi sretno zauvijek. Ali nažalost nije bilo tako.

Plakala sam i pri sretnim i pri tužnim scenama u filmu. Bilo mi je jako lijepo kada su se pomoću mašte vozili kroz razne gradove.

Film *Golubica* bih definitivno preporučila svima. Iako tužna zbog Julienove smrti, kada sam se vraćala kući osjećala sam se ispunjeno i toplo.

Dina Molnar, 8.a OŠ „Tin Ujević“

Udruga Kreaktiva u Živoj knjižnici

U rujnu je, u sklopu Mjeseca židovske kulture 2024., Udruga Kreaktiva iz Osijeka sudjelovala u Živoj knjižnici u Muzeju osobnih priča. Tom prilikom su članovi udruge, inače mladi od 15 do 18 godina, imali prilike promišljati o važnim temama.

Važan cilj naše Udruge jest povećati svijest mladih o kulturama i kulturnom nasljeđu. Na taj način ulažemo već danas u naše buduće naraštaje, stvarajući čvrste stupove našeg budućeg društva - već danas! Zbog specifičnosti životnog razdoblja u kojem se naši mladi nalaze, navedeno je ponekad lakše reći nego učiniti. Za mlade ljude u pubertetu važno je pronalaziti alternativne načine kako bi se uspješno doprijeti do njih, poučiti ih i dati im alate te znanja i nove vještine koje će im omogućiti lakše odrastanje. Treba im priuštiti iskustva primjere-

na njihovoj dobi koja će ih osnažiti za godine koje tek dolaze. S obzirom na naš cilj, u radu s mladima izbjegavamo predavanja i formalne oblike obrazovanja pa veći fokus stavljamo na različite neformalne oblike poučavanja. Jedna od vrlo uspješnih metoda jest i osobno iskustvo sudionika, kao i pripovijedanje, odnosno svjetski poznata metoda "storytelling".

Članovi udruge Kreaktiva imali su prilike slušati o osobnim iskustvima dva člana osječke Židovske općine, Anđelka Srđaka i Nives Beissmann. Osim toga, mogli su postavljati pitanja o svemu što su čuli, ali i o židovskoj kulturi i nasljeđu. Dodatno, uspoređivali su priče sa pričama svojih obitelji, s njihovim nasljeđem i promjenama koje su se dogodile u njihovim obiteljima i lokalnim zajednicama kroz generacije. Njihove priče ta-

kođer govore o bogatom kulturnom nasljeđu i mnogim spajanjima kultura kroz generacije unutar obitelji, koja su nastala prije njih samih. Obzirom kako udruga trenutno provodi projekt *Bolsa de valores Comunis* s partnerom iz Portugala, kojem je naglasak na razumijevanju kultura i vrijednosti naših društava, ova aktivnost je u potpunosti u skladu s ciljevima koje želimo postići kroz rad s našim mladim članovima.

Zahvaljujemo svim članovima Židovske općine što su našim članovima omogućili osobno iskustvo i povećali njihovo razumijevanje židovske kulture, koja je oduvijek bila važan element i aktivan akter u stvaranju našega Grada, što i nastavlja biti aktivnostima poput ove, ali i mnogim drugim koje provodi Židovska općina Osijek.

Sanela Ravlić

Kreaktiva u Muzeju osobnih priča

Pobjednici turnira u stolnom tenisu

Turnir u stolnom tenisu

U nedjelju 15. rujna, u prostorijama naše Općine, okupili smo se na tradicionalnom turniru u stolnom tenisu za predstavnike nacionalnih manjina koji je održan u sklopu Mjeseca židovske kulture. Očekujući prijavljene natjecatelje, krenuli smo osposobiti i drugi stolnoteniski stol koji se nalazi u holu Pravnog fakulteta. Naš tajnik Boris Lichtenthal nabavio je novu mrežicu pa smo misleći da je stvar riješena krenuli postaviti stol, no zbog konstrukcije stola ta mrežica nije odgovarala. Tada su krenule improvizacije i na kraju, na svu sreću, stol je osposobljen.

Podijelili smo učesnike u dvije skupine tako da je svatko igrao sa svakim. Prva dva iz svake skupine išli su dalje u polufinale, gdje smo se križali na način da prvi iz jedne skupine igra sa drugim iz druge i obrnuto. Tako smo došli do finala. U polufinalu je bilo najnapetije i samo male nijanse odlučivale su o ulasku u finale.

Očekivano, Lihto je i ove godine osvojio prvo mjesto i time dokazao da je i dalje najbolji. Mnogi su zaključili da će do sljedećeg turnira morati puno vježbati da bi ga uspjeli skinuti s trona.

Drugi je bio autor ovih redaka, treći Mario Bošnjaković, a četvrto mjesto zauzeo je Ian Beissmann. Uz igru i druženje (i malo osvježanje), proveli smo ugodno prijepodne. Vrijeme je proletjelo. Razišli smo se zadovoljni, uz dogovor da se nađemo i odigramo koji “pingić” i između ovih tradicionalnih turnira koji se odvijaju u Mjesecu židovske kulture. Svakako bi nam trening svima dobro došao, a ni zabava koja ide uz to nije na odmet.

Željko Beissmann

Turnir u šahu

Turnir u šahu

Turnir nacionalnih manjina u šahu odigran je u nedjelju 15. rujna u prostorijama Šahovskog doma Zrinjevac. Nastupilo je osam šahista iz četiri udruge. Nakon sedam odigranih kola na tempo igre 5 minuta + 3 sekunde za svaki odigrani potez, pobijedio je Hinko Cajzler iz Židovske općine Osijek s 5 bodova. Drugo mjesto osvojio je Đura Žanić iz Udruge vojvođanskih Hrvata sa 4,5 boda. Treće mjesto pripalo je Dušku Vernačkom (također članu Židovske općine) tek nakon dopunske partije koja je odlučivala o brončanoj medalji. Zvonko Horvat iz slovenske udruge imao je 4

boda, jednako kao i Vernački. Kako su međusobno remizirali i imali iste dopunske kriterije, morali su odigrati dopunsku partiju koju je dobio Vernački. Turnir je bio vrlo neizvjestan jer su u posljednjem kolu čak petorica šahista imala šanse za prvo mjesto, koje je pobjedom u zadnjem kolu osvojio Hinko Cajzler. Nagrade najuspješnijim šahistima podijelio je predsjednik Osječkog šahovskog saveza Zvonko Horvat (koji nam je svake godine, pa tako i ove, velika pomoć u organizaciji ovog turnira, na čemu smo mu neizmjerljivo zahvalni - *op.ur.*).

Zvonko Horvat

Predavanje o Židovima Krakova

U predvečerje ponedjeljka 16. rujna, u prostorijama Židovske općine Osijek, slikovito i temeljito predavanje o Krakovu i krakovskim Židovima održao je (uvijek aktivni) član naše Općine Anđelko Srđak. Vrijeme predviđeno za ovo predavanje bilo je prekratko jer Anđelko ima toliko znanja da bi o toj temi mogao pričati satima.

Već za vrijeme kralja Kazimira, Židovi su u Krakovu igrali važnu ulogu u regionalnom gospodarstvu. Od kada su krajem 13. stoljeća dobili slobodu bogoštovlja, izgradnje sinagoga, slobodu trgovine, kretanja, putovanja i useljavanja, došlo je do postupnog povećanja židovske zajednice. Židovi su se nastanjivali dolazeći iz raznih krajeva i zemalja istočno ili zapadno od Poljske. Živjeli su nesmetano sa

svojim kršćanskim susjedima pod patronatom kralja Kazimira. On je shvaćao da jedino miran suživot različitih vjera i naroda u Kraljevstvu može donositi prosperitet u svim značenjima.

Židovska zajednica u krakovskoj četvrti Kazmierzu bila je najbrojnija u Europi onoga vremena. U tom gradu su funkcionirale dvije kulture, kršćanska i židovska. Obje ove zajednice su svaka na svom području, kroz stoljeća, gradile svoje crkve i sinagoge, škole, javne i stambene objekte, groblja...

No od bivšeg turističkog vodiča Srđaka moglo se osim toga saznati i što se u Krakovu i Poljskoj događalo prije vladavine kralja Kazimira, a posebice što se događalo u periodu Drugog svjetskog rata. Is-

crpno i sveobuhvatno vodio nas je naš predavač od davne prošlosti sve do današnjih dana.

Anđelko je već za našu Menoru pisao o puno različitih tema, između ostalog i o krakovskim Židovima, no uvijek se pronade poneka informacija koju još nismo čuli. Tako je bilo i na ovom predavanju – na sveopću radost prisutnih, u našem predavaču su čučali skriveni detalji koji su čekali pravu priliku da budu ispričani, a Anđelko tu priliku nije propustio.

Unaprijed se veselimo daljnjim Anđelkovim istraživanjima i novim temama za sljedeći Mjesec židovske kulture, kao i za nadolazeće brojeve Menore!

Nives Beissmann

S predavanja Anđelka Srđaka

Bima u Staroj sinagogi u Krakovu

Žuta

Likovna radionica za odrasle

Likovna radionica za djecu

Žuta nikada nije bila moja omiljena boja. Valjda mi je smetala ta količina svjetlosti koju sadrži. Prkosi ljubičastoj s kojom je u komplementarnom kontrastu. Dok ljubičasta... Ona je jedna druga priča. Sukob toplog i hladnog, vječite podvojenosti; boja otmjenosti, kreativnosti, moći, ali i prikrivenog ludila. Ona me uvijek privlačila.

Kako sa žutom postati prijatelj? U prolazu, život ti pokaže. Žuta, boja topline, Sunca, svjetlosti, pa i zvijezda. Nekih zvijezda.

Početak rujna moj sin Leon i ja došli smo u doticaj s osobama vezanim uz Mjesec židovske kulture. Kao što je i sam rujna bogat plodovima jeseni, tako nam je i Mjesec židovske kulture, koji se odvija kroz cijeli rujna, poslužio obilje raznih programa (filmova, koncerata, izložbi, predavanja, radionica, plesa...). Leon i ja bili smo gosti na dvjema likovnim radionicama, onoj za odrasle i onoj za

djecu. Obje su se održavale u prostorijama Židovske općine Osijek i obje su prošle u vrlo ugodnom ozračju. Radionice je vodila Kristina Delalić-Vetengl iz Muzeja likovnih umjetnosti, draga i simpatična mlada kustosica.

Na prvju radionici dobili smo priliku upoznati dvije starije dame te s njima, pored uživanja u likovnom stvaralaštvu, razmijeniti i pokoju crticu iz privatnog života. Onog obiteljskog, naravno. Ima logike: židovstvo, obitelj, žena, žuta. Evo je – ušla je na Velika Vrata i pogodila točku: žuta zvijezda, simbol stradanja velikog broja nevinih ljudi. Mnogi životi oduzeti na tako okrutan način. Nestali pojedinci, razorene obitelji, cijeli svijet nestao u vihoru mržnje, gladi, ludila i kaosa. Svjetlo je gašeno u očima milijuna nevinih i nedužnih. Zar je moralo tako?

Što je sa žutom u mom privatnom životu? To je neka druga priča,

no u njoj se zrcale tisuće sličnih. Žuta je prolazila našim životima: žuta dekica, žuta igračka, žuta grupa, žuti kišobran, žuta čaša, žuta stolica, žuta kosa dragih nam osoba, žuta, žuta, žuta... Stalno prisutna svuda oko nas.

Leon i ja smo na likovnim radionicama rezali papire raznih boja, muljali temperama miješajući boje... Onako kako samo mi znamo. Bilo je tu dosta žute. Vratilo me u prošlost – Leonu je jednom prilikom, kada je organizirana likovna radionica za djecu s teškoćama, pridružena žuta. Ta ista žuta s kojom smo imali dosta muke u procesu učenja boja. Teško ju je bilo prepoznati, pojmiti i zapamtiti. Žuta kao limun, Žuta kao banana. Žuta kvačica na žuti papirić. Žuta majica... preko glave... ruke provuci! A Leon kao Leon – njemu u početku bijaše crvena. I samo crvena. Boja ljubavi.

Leon i mama

Kamen spoticanja za Alfreda Fischera

U petak 20. rujna 2024., točno u podne, u Keršovanijevoj ulici ispred kućnog broja 6, svečano je postavljen *Kamen spoticanja* za Alfreda Fischera, uglednog osječkog odvjetnika i doktora prava, oca našeg dragog Darka Fischera. Upravo je Darko, nekada dugogodišnji, a danas i počasni predsjednik Židovske općine Osijek, koji je kao dijete preživio Holokaust, inicirao da se za njegovog oca postavi ovaj spomenik.

Stolpersteine su komemorativne pločice koje se postavljaju u pločnik ispred nekadašnjih domova žrtava stradalih tijekom Drugog svjetskog rata. Ove betonske kocke veličine 10x10x10 cm, ugrađuju se u nogostupe ispred zadnjih adresa na kojima su žrtve dobrovoljno živjele. Mjedene pločice koje se nalaze na tim kockama nose ime i prezime žrtve, datum rođenja i sudbinu: interniranje, samoubojstvo, progonstvo ili (u većini slučajeva)

deportaciju i ubojstvo. Ovaj projekt komemorativnog karaktera osmislio je njemački umjetnik Gunter Demnig 1991. godine u sjećanje na Sinte i Rome deportirane 1941. godine (www.stolpersteine.eu). *Kamene spoticanja* unose novu viziju urbanog sjećanja na žrtve Holokausta, a postavljanjem u više tisuća gradova smatraju se najvećim decentraliziranim spomenikom na svijetu.

U Hrvatskoj je postavljeno već puno *kamena spoticanja*, u mnogim hrvatskim gradovima i mjestima, no ovo je prvi u našem gradu. Time je i Osijek postao dio velike obitelji koju čini preko 2 000 gradova širom Europe, a u čije je nogostupe do sada ugrađeno preko 100 000 *kamena spoticanja*.

Prvi *kamen spoticanja* u Hrvatskoj postavljen je u Rijeci 2013. godine. Od 2020. godine do danas Centar za promicanje tolerancije i očuvanje sjećanja na Holokaust

postavio je u Zagrebu 86 *kamena spoticanja* za židovske, romske, hrvatske i srpske žrtve stradale u Drugom svjetskom ratu, a potaknuo je ili proveo postavljanje kamena u Čakovcu, Prelogu, Koprivnici i Karlovcu te se očekuje postavljanje i u Đakovu, Splitu i Velikoj Gorici. Grad Osijek na ovaj način priključio se hvalevrijednom umjetničkom projektu od svjetske važnosti.

Centar tolerancije ima za cilj postavljanje *kamena spoticanja* po cijeloj Hrvatskoj zbog sve prisutnijih pojava iskrivljavanja Holokausta. „Smatramo da su nam potrebna odvažna, kreativna rješenja za stvaranje takve memorijalne kulture u kojoj će upozorenja o Holokaustu nastaviti odjekivati i u generacijama rođenima dugo nakon njega“, poručuju iz Centra.

Alfred Fischer rođen je u Osijeku 28. svibnja 1904. godine, u židovskoj trgovačkoj obitelji. Studirao je filozofiju u Beču i pravo u Zagrebu, gdje je 1927. promoviran u doktora prava. Zajedno s Mosinom Kleinom u Osijeku u Aleksandrovoj (danas Europskoj) aveniji vodio je odvjetnički ured; bio je član osječke masonske lože *Budnost*, a jedno vrijeme i njezin tajnik. Kao vrstan poznavatelj građanskog prava, objavljivao je rasprave u stručnoj periodici. Po uspostavi NDH život Alfreda Fischera mijenja se iz temelja: brišu ga iz imenika Odvjetničke komore, mora predati radio prijemnik i platiti kontribuciju; u ljeto 1941. godine s obitelji biva izbačen iz stana u Sokolskoj ulici (danas Ulici Otokara Keršovanija) br. 6 te se moraju preseliti na periferiju (u

Darko Fischer i Nataša Popović

Dubrovačku ulicu); pod prijetnjom uhićenja krajem 1941. prvo se skriva u osječkoj bolnici, a nakon toga bježi iz Osijeka i odlazi u Mađarsku. U proljeće 1943. u Mađarskoj mu se pridružuju supruga Margita, majka Emilija i djeca Lelja i Darko. Obitelj se u početku skrivala na imanju Cserepes u blizini Szolnoka kod svojih dobročinitelja, grofice

Gabrijele Pejačević i grofa Józsefa Kochanovszkog, a potom od 1944. u Budimpešti, gdje su Alfreda 8. siječnja 1945., svega desetak dana prije oslobođenja, ubili mađarski fašisti, pripadnici Strelastih križeva. Potom su ga bacili u Dunav, kao i mnoge druge koje su tih dana poubijali po ulicama Budimpešte.

Tijekom svog prisilnog boravka u Budimpešti, Alfred je vodio dnevnik sa željom da jednog dana, nakon rata, napiše opsežno djelo o tom mračnom razdoblju. Dnevnik je bio zapisan u tri bilježnice, koje je nakon Alfredovog ubojstva pronašla supruga Margita, te ih je pri povratku u oslobođeni Osijek ponijela sa sobom. Na inicijativu Siniše Bjedova dnevnik je pod naslovom *Još nekoliko dana: Budimpeštanski dnevnik 1944.* konačno objavljen 2022. godine, o čemu smo već pisali u prošlim brojevima Menore.

Toga toploga jesenjeg dana pred Keršovanijevom 6 okupilo se preko 150 građana Osijeka, kao i gostiju iz Maribora, Verone, Varšave i Zagreba da bi svojim prisustvom uveličali ovaj važan događaj i time odali počast velikom čovjeku kakav je bio Alfred Fischer. Posebno nas raduje da su na postavljanje prvog osječkog *kamena spoticanja* došli i profesori osječkih gimnazija, zajedno sa svojim učenicima, koji su postavili kamenčiće za Alfreda Fischera i naučili više o tragičnim zbivanjima za vrijeme Holokausta. U svom govoru toga dana Darko Fischer je istaknuo: “Ovaj spomenik, ovaj kamen, nije sjećanje samo na Alfreda Fischera, on je sjećanje i na svih 6 milijuna Židova stradalih u Holokaustu; sjećanje je to i na 30 000 stradalih hrvatskih, kao i 2000 osječkih Židova.”

Nives Beissmann

S predavanja o Oppenheimeru

Darko Fischer

Dana 20. rujna 2024., u sklopu obilježavanja Mjeseca židovske kulture, u maloj svečanoj dvorani osječkog Filozofskog fakulteta, predavanje o životu i radu tvorca atomske bombe Roberta Oppenheimera održao je Darko Fischer. Fischer je svoje predavanje temeljio na knjizi *American Prometheus* autora Kai Birda i Martina K. Sherwina, koja detaljno prikazuje Oppenheimerovu biografiju. Publika se tako imala prilike upoznati s različitim aspektima Oppenheimerova života, od njegovog djetinjstva, preko obrazovanja i znanstvenog rada do povijes-

no poznatog i značajnog *Projekta Manhattan*, političkih kontroverzi te smrti. Predavanje je bilo obogaćeno različitim slikovnim prilozi- ma te isječcima iz dokumentarnog filma *Oppenheimer*, čime je publi- ci dodatno dočarana kompleksnost Oppenheimerova lika. Na kraju 60-minutnog predavanja uslijedila je rasprava tijekom koje je Fischer rado odgovarao na sva postavljena pitanja te potaknuo slušatelje na daljnje istraživanje znanstvenikova intrigantna života.

Dora Rašić

Živa knjižnica s osječkim gimnazijalcima

Srebrenka Pavičić i Darko Fischer

Osječki Muzej osobnih priča ističe se svojom predanošću očuvanju i prezentaciji osobnih narativa koji oblikuju identitet grada i njegovih građana. S posebnim naglaskom na multikulturalnost i suživot različitih zajednica, muzej putem radionica i izložbi nastoji osvijetliti bogatu povijest Osijeka te potaknuti na promišljanje o važnosti razumijevanja i tolerancije.

Jedna od najznačajnijih radionica koja je privukla pozornost dvadesetak učenika I. gimnazije Osijek četvrtu godinu zaredom bila je Živa knjižnica. Koncept ove radionice bio je oživjeti priče osječkih manjinskih zajednica koje su imale veliki utjecaj na povijest, kulturu i razvoj grada. Cilj je osvijestiti učenike o povijesnim iskušenjima kroz koje su te zajednice prolazile.

Radionica je započela uvodom djelatnice muzeja, koji je učenike trećih razreda zaintrigirao za

povijest manjinskih zajednica u Osijeku. Prilikom ove posjete muzeju poseban naglasak stavljen je na priče dvoje pripadnika židovske zajednice koji su simboličnim pričama predstavili dva različita pogleda na povijest ove zajednice. Gospodin Darko Fischer i gospođa Srebrenka Pavičić podijelili su svoje priče koje nisu bile samo o uspjehu i doprinosu zajednici, već su obuhvaćale i bolne povijesne trenutke. Pričama su učenike naučili o posljedicama antisemitizma, tragediji Holokausa te o izazovima povratka i obnove zajednice nakon Drugog svjetskog rata. Nakon ispričanih priča, učenici su se uključili u razgovor s pristupačnim Darkom i Srebrenkom te saznali informacije koje su ih najviše zanimale. Kroz osobnu povijest i povijest obitelji gdje Srebrenke uvidjeli smo koliko je važno biti hrabar pri svojim postupcima i odabirima te biti krojač vlastite sudbine. Njezin dobroćudan pogled na svijet i topli pristup prema učenicima dojmio nas se jednako kao i iznimno znanje gospodina Fischera. Gospodin Fischer nam je uspješno predočio stoljetno njegovanje kulture pismenosti Židova te kako je to rezultiralo brojnim znanstvenicima i umjetnicima židovskog porijekla, a napose u našem gradu. Postavljajući nam pitanja poput „tko je po nama najviše zadužio svijet“, „postavio najveća otkrića“ - podsjetio nas je na važnost intelektualne aktivnosti čovjeka te hrabrog iskoraka u svijet u svrhu činjenja pozitivnih promjena.

Zatim smo se uputili u prostoriju dokumentiranih osobnih priča gdje smo imali priliku istražiti stare fotografije, pisma, predmete i do-

kumente koji su svjedočili o životu osječkih manjinskih zajednica. Djelatnica muzeja ukratko je predstavila predmete iz svakodnevnog života koji su dodatno približili priče. Za nas, jedan od najemotivnijih trenutaka radionice bio je kada smo gledali videosnimke i lica ljudi koje stoje iza tih priča. Osim priča o Židovima u muzeju se nalaze i priče Roma te bivših radnica tekstilne industrije. Priče koje su podijeljene ostat će trajno zapamćene, ne samo kroz spise, već i kroz doživljaje svih učenika, kako naše, tako i generacija nakon nas.

Poznati američki pisac Ralph Ellison rekao je: „Nitko ne može promijeniti prošlost, ali svatko može utjecati na budućnost tako što će pamtili.“ To savršeno predstavlja dojam koji je Muzej osobnih priča ostavio na učenike. Ne možemo izmijeniti događaje koji su se već dogodili, ali imamo moć oblikovati budućnost kroz sjećanje i učenje iz prošlih iskustava. Tako je i muzej ostavio snažan dojam na nas učenike, potičući nas da u životu cijenimo važnost povijesnog sjećanja i razumijevanja. Potaknulo nas je da razmišljamo o povijesti ne kao o nečemu nepovratnome što je prošlo i ne može se ponoviti, već kao o vrijednom iskustvu koje može biti vodič za stvaranje svjetlije i bolje budućnosti za nove generacije. Sjećanje nije samo čin prisjećanja, sjećanje daje odgovornost da iz njega učimo i djelujemo.

Ana Sesar i Karla Andrišić, 3.a

Večer židovske kulture u Belišću

Plesna skupina Haverim Shell Israel

Grad Belišće u suradnji sa Židovskom općinom Osijek, Veleposlanstvom Države Izrael u Republici Hrvatskoj i Glazbenom školom Franje Kuhača Osijek ove je godine u Belišću organizirao Večer židovske kulture, kao dio bogatog programa ovogodišnjeg Mjeseca židovske kulture. Ovom manifestacijom ističe se raznolikost i bogatstvo judaizma te njegova lokalna, regionalna i nacionalna povijesna važnost, uz čvrstu namjeru promicanja dijaloga i tolerancije. Ovogodišnja krovna tema Mjeseca židovske kulture bila je *Obitelj*. To je tema koja u europskoj židovskoj kulturi ima niz dimenzija i dubine; obuhvaća trajni utjecaj tradicije, od biblijskih priča o patrijarsima i matrijarsima do bezvremenske zapovijedi *Poštuj oca i majku*. Ove tradicije nastavljaju oblikovati suvremeni obiteljski život i obitelj, uloge i modele, povezujući prošlost sa sadašnjošću.

Večer židovske kulture u Belišću održana je u subotu 21. rujna u prostoru Palače Gutmann, a tom je prigodom otvorena i izložba pod nazivom *Tragovi svjetla: Biti žena u Holokaustu*. Ova zanimljiva izložba prilagodba je izložbe *Tragovi svjetla*, čija je kustosica Yehudit Inbar, a izložbu je pripremio Odjel za putujuće izložbe, Muzejski odjel Yad Vashema. Svečanosti su nazočili predstavnici Židovske općine Osijek, na čelu s predsjednikom Damirom Lajošem te inicijatoricom programa Nives Beissmann.

Pozdravljajući nazočne u svoje, i u ime gradonačelnika Belišća Dinka Burića, zamjenica gradonačelnika Ljerka Vučković izrazila je zadovoljstvo zbog nastavka dugogodišnje tradicije njegovanja prijateljstva Grada Belišća sa Židovskom općinom Osijek. „Zahvaljujem i svima vama, dragim Beliščanima koji svojom nazočnošću

ovdje pokazujete da je Belišće od svog osnutka prije 140 godina bilo i ostalo multikulturalna, multikonfesionalna sredina; svojim prisustvom dokazujemo da smo sredina koja je tolerantna, koja želi lijepi suživot sa svima koji ovdje dolaze i koji će dolaziti, a u čast onih koji su ovdje su nekad živjeli. Naime, upravo je mađarska židovska obitelj Gutmann iz Nagykanizse 1884. godine pokrenula cijelu ovu priču koja se danas zove Belišće“, podsjetila je zamjenica gradonačelnika izazivši zadovoljstvo što odlična suradnja Grada Belišća i Židovske općine Osijek traje cijeli niz godina na različite načine.

Predsjednik Židovske općine Osijek Damir Lajoš izrazio je oduševljenje što je sada već tradicija da se u sklopu proslave Mjeseca židovske kulture bar jedan događaj odvija u Belišću. Ove godine odabrana je izložba koju donira Veleposlanstva Države Izrael, a koja je popraćena prigodnim programom. „Belišće je praktički izgrađeno na židovskim korijenima: Gutmanni su bili Židovi i otuda ta tradicija, premda ovdje nije bila velika zajednica. No, zbog tih korijena postoji povijesni značaj koji je nama vrlo bitan. To je samo jedan od doprinosa koje je židovska zajednica dala širom Slavonije, a koji je iznimno velik, što se vidi i u ovoj Palači Gutmann. Stoga kada slavimo Mjesec židovske kulture, želimo ukazati na doprinos židovske zajednice u trenucima kada je ona bila stvarno jaka. Ovdje je taj utjecaj posebno vidljiv i zbog toga nam je iznimno drago što s Gradom Belišće imamo odličnu suradnju, što smo ovdje uvi-

Ivan Bulić i Ivančica Hinek

jek dobrodošli i zbog toga se uvijek trudimo nešto i donijeti“, poručio je Lajoš na svečanosti.

U glazbenom dijelu nastupio je učenik Glazbene škole Franje Kuhača Ivan Bulić, koji je uz klavirsku pratnju profesorice Ivančice Hinek izveo dvije kompozicije: 1. stavak

Izložba Tragovi svjetla

Izraelskog Concertina Georgea Perlmana, *Hora-Hatikvah* za violinu i klavir, te predivnu sefardsku pjesmu *Durme, Durme*. Ovaj izvrсни mladi umjetnik pokazao je svoju svestranost i talentiranost oduševivši prisutne jednako svojim umijećem sviranja violine, kao i svojim divnim glasom.

Plesna skupina Haverim Shell Israel

Na kraju programa nastupila je Belišćanima dobro poznata plesna skupina *Haverim Shell Israel*. Djevojke su izvele sedam plesova, različitih po porijeklu i stilu, predstavivši Belišćanima svu ljepotu izraelskog plesa.

Lidija Aničić

Večer jidiša i ladina

Josip Paulić i Ante Blažević

U ponedjeljak, 23. rujna, u sklopu Mjeseca židovske kulture, održan je koncert tenora Josipa Paulića uz klavirsku pratnju Ante Blaževića. Koncert je održan u predivnoj maloj svečanoj dvorani Filozofskog fakulteta u Osijeku.

Glazbeni repertoar bio je podijeljen na dva dijela te je publika u prvom imala priliku čuti nekoliko poznatijih skladbi, među kojima su bile i *Parlami d'amore Mariù* skladatelja Cesare Andrea Bixia i *Komm, Zigány!* iz poznate operete *Grofica Marica* Emmericha Kálmána. Josip Paulić vrlo je uvjerljivo i precizno izvodio skladbe te je uspio prenijeti emociju na publiku, dok ga je Ante Blažević vješto i izražajno pratio. Osobno su mi se svidjele i kratke najave prije svake skladbe kojima se Josip Paulić „približio“ publici, a i naveo neke korisne povijesne podatke o skladbama. Njegova kvaliteta daha i dužina trajanja pojedinih nota za svaku su pohvalu, kao i vrlo razgovjetan izgovor na svih sedam jezika na kojima je izvodio

skladbe. Važno je spomenuti i solo točku pijanista Ante Blaževića u kojoj je izveo predivnu temu iz filma *Schindlerova lista* (skladatelj John Williams). Svojom emotivnom izvedbom uspio je neke slušatelje ganuti do suza. Drugi dio koncerta bio je posvećen tradicionalnim židovskim pjesmama koje su bile na hebrejskom, jidišu i ladinu. Publika je s oduševljenjem slušala koncert te „disala“ skupa s Paulićem i Blaževićem. Za bis izveli su song *Neka cijeli ovaj svijet* iz mjuzikla *Jalta, Jalta* Alfija Kabilja, u kojemu je publiku ponovo zadivilo Paulićevo dugo držanje zadnje note songa te je duo za kraj pozdravljen gromoglasnim pljeskom.

Nika Boras

Židovska obitelj: Primjer obitelji Polić

Mjesec židovske kulture jedna je od onih manifestacija koja se duboko udomačila u društvenoj ponudi grada Osijeka i bez nje mnogi ne mogu zamisliti rujan u svome gradu, a nadam se i šire. Raznovrsnost programa na zadanu temu iz godine u godinu privlači nove izvođače ili izlagače, ovisno o kojem je području riječ, ali i neke već dobro poznate koji se uvijek iznova rado vraćaju i radoznoj publici prenose svoje znanje. U ovoj drugoj skupini nalazi se dr. sc. Ljiljana Dobrovšak, znanstvena savjetnica Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar iz Zagreba, istraživačica povijesti Židova na ovim prostorima tijekom cijele svoje karijere.

S obzirom da je *Obitelj* tema ovogodišnjeg Mjeseca židovske kulture, predavačica je izabrala obitelj Branka Polića (1924. – 2014.), istaknutog glazbenog kritičara Hrvatskoga radija i prevoditelja s francuskog i engleskog jezika, rođenoga u Zagrebu, kao ogledni primjer funkcioniranja židovske obitelji u posljednjih dvjesto godina, pa čak i duže. Odabir upravo te obitelji nadasve je logičan izbor jer riječ je o dobrostojećoj obitelji bankara s dobro poznatim obiteljskim vezama obje strane obitelji: očeve Polić (iliti Pollak), koja je podrijetlom iz Našica, i majčine Frelič (Fröhlich) koja potiče iz Zagreba. U obitelji Polić možemo vidjeti karakteristične obrasce povezivanja kakvi se primjećuju u svim društvenim slojevima.

Međutim, prije negoli se uopće upustila u rasplitanje mreže puteva na obiteljskom stablu Polića od

kojih su neki sezali na početak 19. stoljeća, prateći usput njihov uspon na društvenoj ljestvici, Dobrovšak se obračunala sa stereotipima koji prate poimanje obitelji početkom 20. stoljeća, ali i danas. Tako časopis *Gideon* (br. 3, siječanj 1920.) donosi definiciju židovske porodice (obitelji), koji kaže: „Ova riječ za svakoga od nas mnogo znači, svakoga uzbuđuje, budi mnoge asocijacije i mnoga čuvstva, mnoge želje, a i mnoge nužde. Čuvstva su tu u nama vrlo različita upravo vrlo oprečna. S jedne nam je strane porodica mila, mi ju volimo, ona je jedina koja je držala vezu među Židovima u vrijeme raspadanja, ona nam znači veliku ljubav, veliku požrtvovnost, ona nam je idealna zajednica. A s druge strane ona znači sputanost, vezanost, zapreku svake naše želje i svake radosti, snage i koja je pače nekim od nas silom skršila volju. Ona je nad nama kao sudbina i protiv njene volje nešto poduzeti čini nam se najtežom zadaćom.“ Predavačica je istaknula kako dobar dio napisanoga vrijedi i danas, no stotinu godina kasnije ipak smo napredovali u negiranju ideje bezuvjetne ljubavi prema vlastitoj obitelji koliko god ona toksična bila, a kakva je prevladavala u ranijim razdobljima. Naravno, napisano ne vrijedi isključivo za židovske obitelji, već je to univerzalno pravilo za sve, bez obzira na vjeru, podrijetlo ili socijalni status.

Isto tako, upozorila je predavačica, pokazalo se kako svi mi u pravilu vrlo malo znamo o svojim obiteljima. Pojedine obiteljske tajne znaju tek pojedini članovi obitelji umjesto onih nama najbližih, koji

vrlo često rijetko i nerado pričaju o prošlosti. Razlozi za to su različiti i vrlo slojeviti, a jedan od njih je i suvremeni način života gdje unuci ne provode dovoljno vremena s bakama i djedovima koji bi im mogli pričati o njihovim precima i obiteljskom životu u prošlim vremenima. Ista stvar dogodila se i Branku Poliću, koji je odmalena znao da je Židov, ali se židovskim temama i istraživanjem podrijetla svoje obitelji počeo baviti tek po umirovljenju, što je također vrlo tipično, posebice kad čovjek shvati da je on jedini nositelj sjećanja na obiteljsku prošlost, a upravo to se njemu dogodilo. Doduše, dotični je desetljećima uživao u mirovini i bio aktivan umalo do kraja života, što mu je omogućilo da ostavi iza sebe golemi glazbeno-kritičarski te (nešto manji) prevoditeljski i književni opus. Svih šest knjiga objavio je unutar izdavačke kuće Durieux, od toga su četiri knjige autobiografske: *Vjetrenjasta klepsidra* (2004.), *Imao sam sreće* (2006.), *Pariz u srcu studenta* (2008.) i *Na pragu budućnosti* (2010.), koje su poslužile kao izvor podataka za ovo predavanje. Svaka obrađuje jedan period Polićeva života i u svima se nalaze kratki isječci sjećanja na obitelj u cjelini ili na istaknute pojedince poput bake Irme, očeve majke. No, nije to slika samo jedne obitelji, već se u knjigama zrcali sredina u kojoj se ta obitelj kretala, društvene veze i ugled koji se određenim postupcima stjecao ili gubio.

I sam Branko Polić bio je svjestan da je o svojoj obitelji trebao više pitati svoje pretke dok je imao prilike, ali kaže kako je zazor

Ljiljana Dobrovšak

od ispitivanja bake i djedova o njihovom djetinjstvu i mladosti bio jači od znatiželje. U svakodnevnim obiteljskim razgovorima uglavnom su prevladavale teme iz neposredne sadašnjosti, a zgode i (ne)zgode pojedinih članova obitelji prepričavane na obiteljskim okupljanjima uglavnom su bile šaljive prirode. O ružnim stranama obiteljskog života, čini se, nije bilo govora ni u njegovoj, kao ni u mojoj obitelji, pa pretpostavljam da je tako u dobrom dijelu njih. Neke stvari naprosto su svugdje iste jer kako je Lav Nikolajevič Tolstoj lijepo rekao kroz riječi svoje najpoznatije junakinje Ane Karenjine: „Sve sretne obitelji nalik su jedna na drugu, svaka nesretna obitelj nesretna je na svoj način.“

Vijoleta Herman Kaurić

Dan jezika u II. gimnaziji Osijek

26. rujna II. gimnazija Osijek, poznata i kao Jezična gimnazija, tradicionalno je obilježila Europski dan jezika. Ovaj put krovna tema bila je *Jezični nacionalnih manjina koje nas okružuju*. Uz radionice raznih nacionalnih manjina: Mađara, Slovaka, Albanaca, Makedonaca, među 15 održanih radionica bile su i plesne radionice židovske zajednice pod vodstvom Sare Beissmann i Tene Milaković. Petnaestak učenika i učenica II. gimnazije Osijek naučilo je plesati tri izraelska plesa. Polaznici radionica uživali su, a to pokazuju i kratke izjave tri učenice koje su sudjelovale:

Dan jezika u našoj školi protekao je u vrlo kreativnom i za-

nimljivom ozračju. Radionice su organizirane radi boljeg upoznavanja različitih jezika i kultura svijeta. Odabrala sam radionicu pod nazivom *Židovski plesovi*. Nakon uvodnog dijela krenuli smo učiti osnovne korake tradicionalnog plesa – plesa koji se izvodi u kolu. U početku je sve izgledalo komplicirano, no ubrzo smo uhvatili ritam i prepustili se trenutku. Bilo je vrlo zabavno, zanimljivo i poučno. (Lorena)

U četvrtak, 26. rujna, u našoj su školi održane razne radionice. Ja sam otišla na židovski ples. Otplesali smo tri plesa. Prvi ples bio je u krugu, drugi ples plesao se u linijama, a treći također u krugu.

Svidio mi se prvi ples, ali ne i drugi i treći. Bilo je to zabavno iskustvo! (Vendela)

Na radionici o židovskom plesu naučili smo tri različita plesa. Kroz sve plesove vodila nas je učiteljica plesa; na početku nam je ispričala neke činjenice o židovstvu i krenuli smo na posao. Zaključila sam da je ove plesove vrlo lako naučiti i da su baš zabavni. Učiteljica je bila jako ljubazna i učila nas je polako, pojednostavljujući plesove i objašnjavajući korak po korak, kako bi nam olakšala učenje. Radionica mi je bila nevjerojatna i naučila sam puno novih stvari. Sveukupno sam uživala i jako sam zadovoljna kako je bilo. (Jona)

Radionice u Vinogradcima

S plesne radionice održane u školskom dvorištu PŠ Vinogradci

Sasvim slučajno došli smo do informacija, ustanova i osoba, a onda je ta slučajnost prerasla u ugodnu i inspirativnu suradnju naše male područne škole u Vinogradcima, mojih učenika i mene s Nives Beissmann i Židovskom općinom Osijek.

Naša suradnja započela je 2023. godine, kada smo prvi put imali privilegiju sudjelovati u programu Mjeseca židovske kulture. Nakon prvog poziva gospođe Nives, koju sam u početku upoznala samo putem telefona, bila sam oduševljena što se sjetila mene i mojih učenika kao potencijalnih sudionika u njihovom programu. Nakon tog prvog razgovora i dogovora o radionici izrade hamse, premda sam bila ispunjena radošću, pojavila su se i brojna pitanja i brige: Što je točno hamsa? Kako osmisliti i provesti radionicu? Hoću li biti uspješna u tom zadatku?

Nakon nekoliko dana, koji su prošli u razmišljanju i zajedničkom planiranju s gospođom Nives, osmislili smo tijekom radionice i aktivnosti, koje su tada uspješno provedene. Vrhunac naše prve suradnje dogodio se 23. rujna 2023., kada sam organizirala izložbu dječjih radova na manifestaciji *Memento i hommage Židovima Belišća* u belišćanskom *Paleju*. Svi sudionici radionice izrazili su zadovoljstvo zbog sudjelovanja, a osobito ja, jer je to bilo novo i izuzetno pozitivno iskustvo, ispunjeno učenjem i pozitivnom energijom.

Naša suradnja nastavila se i dalje te smo tijekom ljeta 2024. godine započeli s planiranjem novih aktivnosti. Nakon prijedloga i ideja, dogovorena je nova radionica koja je održana 30. rujna 2024. U radionici su sudjelovali učenici kombiniranog odjela od 1. do 4. razreda naše područne škole, kao i njihovi roditelji.

Radionica je započela plesom pod vodstvom gospođe Nives, tijekom koje smo uvježbali tri židovska plesa. Zatim sam održala radionicu oslikavanja šalica židovskim simbolima za učenike i roditelje. Nakon završetka oslikavanja, priređena je izložba radova, a vrhunac događaja bio je nastup plesne skupine *Haverim Shell Israel* u školskom dvorištu, kojem su prisustvovali učenici, njihovi roditelji, rodbina, prijatelji, susjedi i mještani Vinogradaca. Nakon plesnog nastupa, druženje se nastavilo u ugodnom ozračju na domjenku u našoj školi i školskom dvorištu.

Zahvaljujem gospođi Nives Beissmann na velikom angažmanu, suradnji, podršci i trudu te se nadam da će naša suradnja potrajati još dugo, donoseći nove ideje za buduće projekte i radionice.

Melita Vujičić

Promocija slikovnice “Majka Amadeja”

Sestra Krista Mijatović, autorica

U Đakovu je 3. listopada u sklopu Mjeseca židovske kulture održana svečana promocija slikovnice o majci Amadeji Pavlović. Autorica ove hvalevrijedne slikovnice je sestra Krista Mijatović, a ilustrirala ju je sestra M. Margita Gašparovsky.

Na početku programa, koji se odvijao u đakovačkoj dvorani Florentini, provincijalna poglavarica s. Marija Brizar pozdravila je nazočne i naglasila da se u slikovnici pokazuje da je majka Amadeja zaslužila ovakvo djelo. Dodala je da je cilj promocije, kao i same slikovnice, upoznavanje što više ljudi, posebice mladih i djece, s likom i djelom velike majke Amadeje.

Sljedeći se prisutnima obratio đakovačko-osječki nadbiskup Đuro Hranić koji je govorio o majci M.

Amadeji Pavlović i o tome kako je bila mudra, inteligentna, hrabra žena. Govorio je i o njenom činu hrabrosti prilikom zaštite i spašavanja života židovske djevojčice Zdenke Bienenstock udane Grünbaum. Majku Amadeju je, zbog izlaganja opasnosti sebe i čitave samostanske zajednice, Vlada Republike Izrael posthumno nagradila, dodjeljujući joj veoma visoko priznanje i prestižnu titulu *Pravednice među narodima*.

„Majka Amadeja junački, us trajno, odvažno i mudro borila se i protiv namjera komunističkih vlasti koje su htjele uništiti najkvalitetniji i najzdraviji dio Crkve, a to je Bogu posvećeni život, redovništvo. Htjeli su uništiti redovništvo skidajući s vas sestara vaše redovničko odijelo: da postanete nevidljive, neprepoznatljive u tom smislu. Nadbiskup Alojzije Stepinac joj je odao priznanje te joj napisao da njezin primjer pokazuje da komunističke vlasti ‘poštuju i cijene one, koji odvažno zastupaju svoje vjersko osvjedočenje’. Majka Amadeja predstavlja jedan do najsvjetlijih likova vaše redovničke obitelji, lik koji snažno progovara i svima nama danas, posebno našim najmlađim generacijama. Zbog toga se iskreno radujem zbog izrade hrvatskog i albanskog izdanja slikovnice koju večeras predstavljamo“, istaknuo je nadbiskup Hranić.

Nakon toga se mons. Hranić zahvalio sestrama koje su izradile slikovnicu, svima onima koji su pomogli u financiranju i izdavanju slikovnice te svima koji pokazuju interes za majku Amadeju.

Riječ pozdrava uputili su također zamjenik gradonačelnika Đakova Antun Galić, predsjednik naše Općine Damir Lajoš i recenzentica dr. sc. Andreja Zubac.

Tekst iz slikovnice čitale su učenice đakovačkih osnovnih škola: Matea Perić i Gabrijela Topić na hrvatskom jeziku te Ejshan i Melek Selimi na albanskom jeziku. Potom su se prisutnima obratile autorice: doc. dr. sc. Jasna s. Krista Mijatović i s. M. Margita Gašparovsky. Sestra Krista naglasila je da joj je osnovna želja bila uz pomoć slikovnice, jednostavnim tekstom i bogatim ilustracijama, približiti lik majke Amadeje široj javnosti, posebice djeci. Na taj će način, posredno, preko djece, i odrasli moći upoznati lik i djelo majke Amadeje. Sestra Margita istaknula je da joj je osnovni cilj bio, preko ilustracija, prenijeti jednostavnost i autentičnost života majke Amadeje. Više puta je istaknula kako ona nije umjetnica, no moramo priznati da ilustracije govore drugačije – osim što odlično izgledaju, pažljivo su osmišljene da bi bile privlačne i razumljive djeci.

U glazbenom dijelu programa nastupili su: Lea Sović na klaviru izvedbom Muzia Clementia *Sonatina*, Dječji vrtić *Sunčev sjaj – Nazaret* pjesmama *Želim klicati* i *Šalom*, zbor Milosrdnih sestara sv. Križa zajedno s djecom iz Bošnjaka, Štitara i Županje pjesmom o majci Amadeji uz znakovni jezik autorice s. Josipe Pavle Jakić, Tea Jurković na violini, talijanskom narodnom pjesmom *Bella Bimba* te na kraju plesna skupina *Haverim Shell Israel* plesom *Habal Shem Tov*.

Talentirane mlade autorice portreta majke Amadeje, koje su za vrijeme promocije olovkom crtale majku M. Amadeju bile su učenice osmog razreda osnovne škole: Ena Fehir iz Bračevaca i Ema Kobaš iz Štitara. Ti radovi su po završetku predstavljanja slikovnice, uz zahvalnicu, uručeni predstavnicima Grada Đakova i Židovske općine

Osijek. Nakon predstavljanja slikovnice uz prigodan domjenak, sudionici svečanosti mogli su pogledati izložbu likovnih i literarnih radova učenika osnovnih škola iz Đakova, Punitovaca i Josipovca Punitovačkog.

Na kraju možemo zaključiti da je majka Amadeja svojim djelom,

svojom hrabrošću i dosljednošću, pokazala da i danas svima može i treba biti uzor. Na njen lik i njena djela bi se trebali ugledati i prema njima djelovati. Autoricama možemo čestitati na odlično obavljenom poslu, jer kroz ovu slikovnicu djelo i ime velike majke Amadeje živi i dalje.

Nives Beissmann

Biblijska magija u Domu hrvatske vojske

Branislava Podrumac i Nebojša Ljubišić

U lepom gradu Osijeku i ove godine dogodila se veličanstvena manifestacija Mjesec židovske kulture. Ogromnim trudom tima male židovske zajednice Osijeka na čelu s neumornom i kreativnom Nives Beissmann organizovan je celi niz kulturnih događaja. Imao sam sreću da s malom delegacijom Jevrejske opštine Novi Sad prisustvujem zatvaranju manifestacije i izvođenju mjuzikla *Josef i njegova braća* u lepoj i velikoj sali Doma hrvatske vojske u subotu 5. listopada 2024.

U sali prepunoj raspoložene publike, posle uvodnih govora predsednika ŽO Osijek Damira Lajoša i voditeljke projekta Mjesec židovske kulture Nives Beissman, ugasila su se “radna” sveta i počela je magija. Razlegla se božanska muzika vrsnih muzičara predvođenih autorom mjuzikla Stefanom Sabličem i dirigentom hora *Braća Baruh* Stefana Zekića. Oni su nas vodili kroz biblijsku priču o Josefu koji je prošao trnovit put do visokog položaja u egipatskom društvu, ali nažalost i kroz nerazumevanje u sopstvenoj porodici. Muzika orijentalnog zvuka i tekst na ladinu savršeno su nam dočarali atmosferu i odnose tog nama dalekog vremena. Prevod je, kroz titlove projektovane iznad bine, precizno pratio priču i nije remetio koncentraciju i pažnju publike. Čarobni arhaični žičani instrument specifičnog zvuka ud i izuzetan glas Stefana Sabliča, kao i izvanredan bariton rukovodioca hora Stefana Zekića (koji je određene delove pratio na električnom klaviru), dali su dodatnu boju ovoj kompleksnoj predstavi. Odlični instrumentalisti,

gitarista i klarinetista, kao i horisti i markantni narator, usklađeno su i inspirisano dopunjavali zvučnu sliku. Ton majstor je ozvučenjem doprineo da sve teče savršeno.

Ova, zaista po svemu izvanredna predstava, potpuno nas je izmestila u prostor i vreme događaja o kojima priča. Kada su se na kraju svetla u sali upalila, pored dugog i iskrenog aplauza trebalo nam je dosta da se vratimo u sadašnje vreme. Mjuzikl, kao najkompleksnija izvođačka forma, zahteva angažman multitalentovanih umetnika, napore i duge probe, preciznu koordinaciju i organizaciju. Tek kada se svi faktori poklope moguće je da se dogodi magija kojoj smo imali privilegiju da prisustvujemo. Zato neizmerno hvala celom ansamblu koji nas je svojim umećem očarao, a hvala i odličnim organizatorima koji su ovo omogućili.

Mirko Štark

OŠ “August Šenoa” u Mjesecu židovske kulture

Vodič Tomislav Vuković

Povodom obilježavanja Mjeseca židovske kulture učenici Osnovne škole August Šenoa iz Osijeka sudjelovali su u pojedinim aktivnostima.

Učenici sedmih razreda su 11. rujna sudjelovali u aktivnosti *Židovska tura Donji grad*, koja je sastavni dio vođene ture *Tragovima židovske baštine u Osijeku* te su posjetili Židovsku općinu Osijek. Učenici su tijekom šetnje doznali nekoliko dramatičnih priča o našim nekadašnjim sugrađanima, o sudbini Židovskog staračkog doma, o dvostrukoj pljački židovske imovine, ali i o savezničkom bombardiranju Donjeg grada 1944. godine. Tura je završila posjetom nekadašnjoj donjogradskoj sinagogi u Cvjetkovoju ulici.

Tijekom posjeta Židovskoj općini, gospođa Nives Beissman učenike je upoznala s poviješću, običajima i pravim ljepotama židovstva. Kroz ugodan razgovor, mnoštvo pitanja i zanimljivih podataka, učenici su došli do novih spoznaja, ali su ujedno i pokazali znanje stečeno na nastavi Povijesti, Geografije i Vjeronauka.

Učenici šestih razreda su 28.

Učenici u Muzeju osobnih priča

rujna posjetili Muzej osobnih priča. Tom su prilikom istraživali kutije Muzeja, saznali kakve priče krije ovaj Muzej, a u sklopu Žive knjižnice imali su priliku razgovarati s Romanom Pavlov i Sarom Beissmann, čije su priče dio stalnog postava Muzeja.

Dojmovi učenika:

“Drago mi je da smo se mogli bolje upoznati sa Židovima. Bilo je zanimljivo i poučno. Posebno me iznenadilo da je u Osijeku bio logor i to unutar grada te da su Židovi morali živjeti odvojeno od drugih naroda. Svakako bih došla na još takvih događanja. Veliko hvala!” P.A.

“Drago mi je da imamo priliku učiti o drugim kulturama i razumjeti sve o ljudima oko nas. Mislim da svi suosjećamo s patnjama kroz koje su kroz prošlost prošli ljudi židovske vjere i kulture. Svi smo mi ljudi te zato trebamo poštivati jedni druge. To što se dogodilo židovskom narodu je grozno. No, mi se sada trebamo okrenuti tome da su Židovi pošten i vrijedan narod. Trebamo ih tretirati kao i sve druge narode. Iskreno se nadam da ću moći učiti više o ovom narodu bogate kulture.” K.J.

“Ostao sam šokiran činjenicom da je u Osijeku postojao logor.” M.P.

“Bilo mi je jako zanimljivo slušati što se sve događalo Židovima tokom Drugog svjetskog rata. Fascinantna i zastrašujuća mi je bila priča o logorima u Osijeku i Tenji. Sinagogom sam oduševljena.” I.Ž.

“U šetnji Donjim gradom mi je bilo jako zanimljivo jer sam mogla naučiti svašta nešto novo što se događalo u prošlosti. Ganula me priča o majci koja je svoje rođeno dijete ostavila jednoj gospođi kako bi ga spasila.” G.V.

“Što mi se svidjelo? Svidjele su mi se zanimljivosti koje smo doznali u sinagogi, priče o logorima i granatiranju, a posebno mi se svidjela priča o spašavanju ljudi.” K.Š.

“Nisam znao da su na području Osijeka postojali logori, da su Židovi živjeli u Donjem gradu te da su posjedovali puno tvornica, a jedan od njih je posjedovao i Saponiju. Najviše mi se svidjela priča kako su vojnici i rođakinja spasili dijete i jednu obitelj.” B.T.

“Muzej osobnih priča je jedno dirljivo mjesto. Ganuta sam svim dirljivim pričama.” L.B.

“Iznenaden sam činjenicom da su Židovi živjeli u Donjem gradu te da je taj dio grada bio tako razvijen. Začudila me spoznaja da su starački dom i tvornica kuverti korištene kao logori. Tužna mi je bila priča o jednoj ženi koja je ostavila svoje dijete kako bi ga spasila.” E.P.

Tjedan židovske kulture u OŠ Bartola Kašića

Plesna radionica

Radionica pripreme židovskih jela

Vinkovci su grad bogate tradicije u kojemu žive pripadnici mnogih nacionalnosti i religija, a jedna od vrlo bitnih i zaslužnih za razvoj grada upravo je židovska zajednica koja je sve do Drugog svjetskog rata brojala oko 450 članova. Većina židovske zajednice u Vinkovcima stradala je u Holokaustu pa nema puno živućih svjedoka koji bi pružili podatke o tom tragičnom vremenu. Budući da nas je zadužilo njihovo bogato kulturno stvaralaštvo koje je u Hrvatskoj, ali i u Europi, ostavilo dubok trag, učenici OŠ Bartola Kašića obilježili su Tjedan židovske kulture s namjerom integracije židovske kulture u kulturni život grada.

Tjedan je započeo radionicom izraelskog plesa. Učenici naše škole upoznali su se s tri vrste plesa i dobro se zabavili učeći korake tradicionalnih, ali i modernih plesova s voditeljicom radionice Nives Beissmann, njenim suprugom Željkom te nastavnicom povijesti Ivanom Spajić i knjižničarkom Tihanom Perić. Židovi su u Izrael doseljavali iz raznih krajeva svijeta i sa sobom su donijeli dio kulture tih naroda

pa se zbog toga u njihovom folkloru mogu naći elementi grčkih, jemenskih, španjolskih, arapskih, ruskih i drugih plesova. Vjerujemo kako smo, barem nehotice, dodali plesovima naš slavonski štih te smo sigurni da smo obogatili svoj plesni izričaj.

Sljedeći su dan učenici 2. b razreda sa svojom vjeroučiteljicom Marijom Lovrić imali raspjevanu, veselu radionicu na kojoj su naučili pjesmu *Hevenu Šalom Aleheim*, poznatu židovsku narodnu pjesmu kojom se zaziva mir i dobro. Iako se tekst pjesme sastoji od samo tri riječi iz samog naslova pjesme, svojim su srdačnim pozdravima naši učenici izgradili most između ljudi različitih pogleda, kulturnih nasljeđa, narodnosti i vjerske pripadnosti.

U srijedu su učenice petih i sedmih razreda s knjižničarkom Tihanom Perić, psihologinjom Ivom Jakovljević i učiteljicom Kristinom Čarapinom proučavale pravila židovske prehrane te su zatim pripremale židovska jela falafel i humus. Kasnije je naravno slijedila degustacija, na sveopću radost svih učenika i učitelja škole.

U četvrtak su nam u goste došli učenici iz OŠ "Mladost" Osijek te su se, zajedno s nastavnicom Ivanom Spajić i učenicima naše škole, prošetali Vinkovcima i učili o povijesti Židova. Izneseni su mnogobrojni zanimljivi podatci o doseljavanju, radu i životu Židova u Vinkovcima, a svima je prisutnima, paralelno, uz svaku građevinu koju su obišli, pročitano kratko sjećanje i svjedočanstvo malobrojnih preživjelih.

Tjedan židovske kulture završio je programima u trećim i osmim razredima. Učenici 8.a razreda su sa svojom nastavnicom Dunjom Bakoš iz papira izrezivali geometrijske likove, a potom ih lijepili na unaprijed pripremljene modele hanukija. *Malo je svjetlosti otjeralo mnogo tame* te su se naši učenici zabavili uz geometriju kao nikada prije.

Učenici 3. a su s učiteljicom Marijanom Filipović obrađivali šaljivu obiteljsku priču *I stroj je samo čovjek* iz knjige *Kod kuće je najgore* izraelskog pisca Ephraima Kishona, dok je 3. b s učiteljicom Zvezdanom Kelavom obrađivao židovske običaje za Roš Hašana, židovsku Novu godinu. Učenici su jeli jabuke umočene u med da bi im nova školska godina bila slatka, a jeli su i šipak, čiji veliki broj zrna izražava njihovu želju za činjenjem brojnih dobrih djela.

Tjedan je donio pregršt učenicima zanimljivih programa i radionica, a bila je to i odlična prilika da se upoznaju sa židovskom kulturom i običajima.

Tihana Perić i Ivana Spajić

Tjedan židovske kulture u OŠ “Mladost”

U sklopu Tjedna židovske kulture u Osnovnoj školi Bartola Kašića u Vinkovcima, naši učenici posjetili su taj grad na Bosutu. Članovi grupe *History Explorers* u četvrtak, 26. rujna, u društvu svojih vršnjaka iz Vinkovaca učili su o bogatom nasljeđu židovske kulture u tom gradu.

Učenici su imali priliku saznati više o poznatim vinkovačkim židovskim obiteljima koje su nekoć tamo živjele, kao i posjetiti njihove bivše kuće te vidjeti mjesta na kojima su nekada bili vinkovačka sinagoga i židovski dom.

Na obali Bosuta pogledali su izložbu židovske umjetnice, rođene

Vinkovčanke, Dine Merhav (djevojački Gross). Toplo i ugodno poslijepodne bilo je idealno za učenje i razvijanje prijateljstava.

U sklopu Tjedna židovske kulture u OŠ „Mladost” Osijek 1. listopada je s učenicima petih razreda i članovima istraživačke grupe *History Explorers* održana radionica pripreme hrane po receptima iz židovske kuharice, čija je autorica Laila Šprajc.

U školi se na dan radionice hrana pripremala i slagala u voćne salate perot i haroset, no neki od učenika su se zaista zainteresirali za osvježnja za nepca ove vrste te su se okušali u pripremi slatke i slane

hrane i kod kuće. Sve se pripremalo za sljedeći dan kada se održavala prezentacija i degustacija unaprijed spremljenih specijaliteta. Učiteljica Jasna Jakopović i asistentica Željka Filakovac pripremile su za tu priliku dodatno još i maces, humus, namaz od avokada, Schwarzove kocke i Hamanove uši.

Na dan degustacije obratila nam se predstavnica Židovske općine u Osijeku, a u isprobavanju delicija pridružili su se ostali istraživači i drugi učenici. Interes za nove okuse bio je iznimno velik i ubrzo se pojavilo pitanje ima li toga još!

Marijeta Kvetek i Jasna Jakopović

S degustacije židovskih specijaliteta u OŠ “Mladost” Osijek

Izdvojeno iz programa Mjeseca židovske kulture 2024.

Zatvaranje Mjeseca židovske kulture mjuziklom “Josef i njegova braća”

אחודת ארץ ישראל
אשדוד